

”SUUREMPAAN VAPAUTEENKO?”
Parisuhde ja seksuaalisuus *Jallu*-lehdessä
vuosina 1958–1968

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Historian pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2013
Aura Pusa

Sisällysluettelo

JOHDANTO	3
Historiallinen tausta	4
Tutkimustehtävä	6
Tutkimustilanne	8
Lähteet ja menetelmät	10
1. UUDEN TULOKKAAN PERINTEISET ARVOT (1958–1961)	16
1.1. Vastuullinen ja vakava parisuhde	16
1.2. ”2 eri asiaa: olla mies ja olla nainen”	24
1.3. Puhtoinen suomineito ja vaarallinen vamppi	30
2. PUOLUSTUSKANNALLA MUUTTUVASSA MAAILMASSA (1962–1965)	36
2.1. Puiseva, mutta keskeinen avioliitto	36
2.2. Vaihtelu virkistää?	42
2.3. Akateemiset naiset ja ulkomaan miehet – seksilehden säädyttömät	49
3. MONITULKINTAISEEN MARGINAALIIN (1966–1968)	55
3.1. Avio-onnesta ambivalenssiin	56
3.2. Sitoumus ja suuntautuminen – seksuaalisuuden yhteiskunnalliset arviointiperusteet	59
3.3. Sukupuoliroolit ja ”uusi moraali”	63
LOPPULAUSE	70
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	73

JOHDANTO

Arjen historia on viime vuosikymmeninä vakiinnuttanut historiantutkimuksen piiriin myös aiemmin "epäpoliittisiksi" ja merkityksettömiksi leimatut aiheet, kuten vapaa-ajan, perheen, kulutuksen ja seksuaalisuuden.¹ Mediahistorian tutkimuksessa tämä on tarkoittanut esimerkiksi ajanvietelevien, kuten useiden naistenlehtien, nostamista relevanteiksi tutkimusaiheiksi. Kaikkialle ei kuitenkaan ole vielä ennätetty: suomalaisista miestenlehdistä on toistaiseksi tehty varsin vähän tieteellistä tutkimusta. Esimerkiksi PÄIVIÖ TOMMILAN päätoimittamassa teossarjassa *Suomen lehdistön historia* naistenlehtien käsittelylle ja niiden merkityksen analysoimiselle on varattu oma lukunsa, mutta miestenlehtiä ei käsitellä erikseen ollenkaan.² Myös LAURA KOLBEN päätoimittamassa teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 4* on naistenlehdille omistettu oma alalukunsa³, kun taas miestenlehdet loistavat poissaolollaan.⁴

Pro gradu -tutkielmassani pyrin osaltani vastaamaan tähän kartoittamattomuuden haasteeseen. Suomalaisen miestenlehti *Jallun* vuosien 1958–1968 parisuhteeseen liittyvää kirjoittelua systemaattisesti seuraava tutkielmani nivoutuu osaksi suomalaisen miestenlehdistön vielä jokseenkin tuntematonta historiaa. Se tarjoaa yhden näkökulman parisuhdekäsitysten muutosten, 1960-luvun seksuaalisen "vapautumisen", median seksualisoitumisen sekä toisaalta seksuaalisuuden esittämisen arkipäiväistymisen varhaiseen historiaan.

¹ Ks. esim. Peltonen et al. 2003, 6–9.

² Myös tutkija Laura Saarenmaa huomauttaa miestenlehtien puuttumisesta omana lehtiryhmänään *Suomen lehdistön historiasta*. Saarenmaa 2010, 19.

³ Ks. Mäkinen 2004, 236–238.

⁴ Miesten- ja naistenlehdet eivät toisaalta lajityyppinä ole helposti rinnastettavia ilmiöitä. Kuitenkin, niimeämällä itsensä joko miehille tai naisille suunnatuksi lehdeksi kummatkin kategoriat määrittelevät sekä kohdesukupuolensa että "ulos rajatun" sukupuolen mielenkiintoa ja elinpiiriä. Tässä tutkielmassa tarkoitan miestenlehdellä ensisijaisesti mieslukijoille suunnattua, viihteellistä ja sisällöltään erotisoitua ajanvietelevää.

Historiallinen tausta

Vaurastuminen, vapaa-aika ja "vallankumous" – sodanjälkeinen Suomi murroksessa

1950-luku oli Suomessa modernin kulutuskulttuurin nousun aikaa. Sodan rasituksista toipuminen, elinkeinorakenteen painotuksen muutos alkutuotannosta teollisuuteen ja palveluammatteihin, kiihtyvä kaupungistuminen, koulutuksen ekspansio sekä lisääntynyt naisten työssäkäynti nostivat kansalaisten elintasoja ja kulutusmahdollisuuksia. Palkkatyön yleistyessä myös vapaa-ajan määrä kasvoi, samoin siihen käytetyt rahasummat.⁵ Muutokset heijastuivat myös kulttuuriin. Sotien jälkeen Suomessa koettiin uudenlaisen viihdekulttuurin nousu musiikin, elokuvan, ajanvietekirjallisuuden ja erityisesti 1960-luvulta lähtien televisio-ohjelmien tarjonnan lisääntyessä ja ylikansallistuesssa. Erityisesti amerikkalaisen viihdeteollisuuden vaikutus kävi yhä tuntuvammaksi.⁶

Rakennemuutoksen myllerryksestä huolimatta 1950-luvun Suomi oli asenneilmastoltaan vielä varsin konservatiivinen. 1960-luvulle siirryttäessä agraarinen, uskonnollinen ja korkeakulttuurinen arvomaailma joutuivat kuitenkin koetukselle, kun läpi länsimaisen maailman käyty keskustelu vanhanaikaisina ja rajoittuneina pidettyjen seksuaalimoraalin ja sukupuoliroolien vapauttamisesta voimistui myös Suomessa, erityisesti 1960-luvun puolivälistä lähtien. Mallia saatiin muista Pohjoismaista ja erityisesti Ruotsin puolelta.⁷ Vapaampi seksuaali- ja sukupuolipolitiikka sai kannatusta varsinkin nousevan poliittisen vasemmiston piiristä.⁸ Myös vallitsevaa heteroseksuaalisuuden asemaa parisuhteen oletusarvona alettiin kyseenalaistaa entistä kuuluvammin vaatimalla homoseksuaalisuuden dekriminisoimista.⁹

⁵ Heinonen 2008, 111–112.

⁶ Vahtola 2003, 464–465.

⁷ Mickwitz 2008, 25.

⁸ Julkunen 1994, 188–189.

⁹ Helén 2008, 234.

Ajanvietelevien nousu ja kotimaiset miestenlehdet

Vapaa-ajan lisääntymistä ja uudenlaisia kulutustottumuksia toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa heijasteli aikakauslehdistön huima nousu. Lukeminen oli vakiinnuttanut asemaansa suosittuna ajanvietteenä, ja esimerkiksi jatkosodan aikana kirjat kuuluivat harvoihin säännöstelystä vapaisiin tuotteisiin. Sodan jälkeen kirjojen kysyntä taittui, mutta aikakauslehdet kasvattivat suosiotaan suomalaisten lukemistona.¹⁰ Uusia lehtiä perustettiin ja monien vanhempien julkaisujen levikki kasvoi. Kun 1950-luvulla säännöstelystä luovuttaessa paperia riitti myös "kevyempien" julkaisujen painamiseen, pääsivät varsinkin vapaa-ajan viihtymiseen ja harrasteisiin keskittyvät ajanvietelevet nousemaan sodanjälkeiseen kukoistukseen.¹¹

Ensimmäisiä suomalaisia miestenlehtiä oli ryhdytty julkaisemaan jo 1920- ja 30-lukujen kotimaisen ajanvietelevdistön esiinmurtautumisaikana.¹² Alansa pioneerit *Kiki* (1929–1937) ja *Meidän kesken* (1934–1936) julkaisivat novelliensa lomassa kuvia vähäpukeisista naisista.¹³ Toinen ja tuntuvampi kotimaisten miestenlehtien esiinmarssi koettiin toisen maailmansodan jälkeen, jolloin perustettiin useita uusia julkaisuja. Miehistä mielenkiintoa tavoittelevia artikkeleja ja novelleja höystettiin sodan aikana tunnetummiksi tulleilla pin-up -tyttöillä ja amerikkalaisten filmiyhtiöiden promootiokuvilla vähäpukeisista elokuvatähdistä.¹⁴ Vuoden 1950 lopulta lähtien uhka joutua "siveelliseltä ja taiteelliselta tasoltaan" liikevaihtoveron¹⁵ alaiseksi julkaisuksi ajoi kuitenkin 1950-luvun mittaan aiemmin perustetut miesten viihdelevdet *Kallen*, *Cocktailin*, *Miehen*, *Aatamin*, *Kikin* ja *Parisiennen* lopet-

¹⁰ Mäkinen 2004, 234.

¹¹ Malmberg 1991, 133.

¹² Auvinen 1987, 42.

¹³ Auvinen 1987, 46.

¹⁴ Auvinen 1987, 52.

¹⁵ 22.12.1950 säädetty laki ajanvietelevien liikeverovelvollisuudesta määräsi 20 prosentin liikevaihtoveron aiheeltaan ja esitystavaltaan pääasiassa "kevyttä ajanvietettä" sisältäville lehdille. Vaikka liikevaihtoveron alaisiksi jäi vuonna 1951 tehdyn tarkastuksen jälkeen vain kolme lehteä (*Kalle*, *Cocktail* ja *Outsiderin lehti*), kymmenkunta lehteä ehti lakkauttaa toimintansa verosakkojen pelossa. Rautonen 1983, 40–41.

tamaan ilmestymisensä veroseuraamusten pelossa.¹⁶ Jaloviinan ja miehen lempinimestä nimensä lainanneen *Jallun* perustamisen taustalla voi nähdä suomalaisilla lehtimarkkinoilla vallinneen suotuisan markkinaraon.¹⁷ *Jallun* perustaja, lehtimies Mauri Lintera oli työskennellyt *Kallessa*¹⁸, ja tyyliillisesti sekä sisällöllisesti 1958 päivänvalon nähnyttä *Jallua* voi-kin pitää vuonna 1956 lopetetun *Kallen* seuraajana.¹⁹

1960-luvun jälkipuolella miestenlehtikentälle ilmestyi useita uusia julkaisuja. Sisällöltään lehdet olivat huomattavan seksikeskeisiä, mutta vasta lainsäädännön muutos vuonna 1971 mahdollisti sukupuolielimien ja seksiaktien eksplisiittisemmän kuvauksen suomalaisissa julkaisuissa.²⁰ Tähän mahdollisuuteen tartuttiin myös *Jallussa*.

Tutkimustehtävä

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen parisuhteen ja seksuaalisuuden suhdetta *Jallun* kirjoittelussa vuosina 1958–1968. Parisuhteella viitataan tässä tutkimuksessa sellaisiin vakiintuneen ja intiimin ihmissuhteen muotoihin, kuten avioliittoon, avoliittoon tai muihin vakituisiin seurustelusuhteisiin. Seksuaalisuudella tarkoitan tässä kontekstissa seksuaalisiksi luokiteltavia haluja, ruumiillisia tekoja sekä fantasiaa.²¹ Keskeisiä kysymyksiäni ovat: Millaisessa valossa parisuhteita käsiteltiin johtavan suomalaisen miestenlehden kontekstissa? Millaisia normeja ja ideaaleja niihin liitettiin? Mikä oli parisuhteen asema suhteessa seksuaalisuuteen ja kuinka lehden kirjoittelussa suhtauduttiin avioliiton ulkopuolisiin seksisuhteisiin, uskottomuuteen ja esiaviolliseen seksiin? Entä millaisille sukupuolikäsityksille *Jallussa* esiintyneet parisuhde- ja seksuaalisuuskäsitykset perustuivat? Tarkastelen myös näissä teemoissa vuosikymmenen mittaan tapahtunutta muutosta. Luvuissa 2 ja 3 seuraan lisäksi 1960-luvun puolivälissä suomalaislehdissä käynnistyneen sukupuoliroolikeskus-

¹⁶ Rautonen 1984, 41.

¹⁷ af Enehjelm 2008, 54.

¹⁸ 1950-luvun pin up -henkistä *Kallea* ei tule sekoittaa vuonna 1972 perustettuun samannimiseen, yhä ilmestyvään pornolehteen.

¹⁹ Saarenmaa 2010, 71.

²⁰ Helén 2008, 247.

²¹ Seksuaalisuuden käsitteen määrittelyyn liittyvistä haasteista ks. esim. Lappalainen 1996, 207–212.

telun heijastumista *Jallun* kirjoitteluun.

Lähteekseni olen valinnut kaikki *Jallu*-lehdessä julkaistut parisuhdetta käsittelevät kirjoitukset vuosilta 1958–1968. Aikarajaukseni lähtee *Jallun* perustamisvuodesta päättyen sen vuoden loppuun, jolloin lehden perustaja Mauri Lintera myi kaikki omistamansa Kustanuskeidas Oy:n lehdet UK-lehdille.²² Vuonna 1969 UK-lehdet myytiin vuorostaan liikemies ja aikakauslehtikustantaja Urpo Lahtisen Lehtimiehet Oy:lle. *Jallu* jatkoi ilmestymistään omistajanvaihdoksista huolimatta, mutta muuttui Lahtisen omistuksessa sisällöltään yksipuolisemmaksi ja pornokeskeisemmäksi. Tuolloin myös lehden aiemmin runsas levikki kääntyi laskuun.²³

Valitsemani aikajakso kurottuu 1950-luvun lopulta suomalaisen sukupuoliroolikeskustelun varhaisvuosiin, mikä tarjoaa kiinnostavan mahdollisuuden tarkkailla, heijastuiko tämä keskustelu myös *Jallun* parisuhdekirjoitteluun. Vuotta 1965 pidetään suomalaisen seksuaali- ja sukupuolikeskustelun aktualisoitumisen ensimmäisenä vuotena,²⁴ mutta se oli myös taitekohta *Jallun* parisuhdeartikkelien ilmestymisessä: runsaan kirjoittelun vuoden 1965 jälkeen parisuhdetta käsittelevien artikkelien määrä lehdessä kääntyi laskuun, vaikka lehden sivumäärä pomppasikin vuonna 1967 lähes kaksinkertaiseksi.

Jaan käsittelylukuni kronologisesti kolmeen jaksoon, vuosiin 1958–1961, 1962–1965 ja 1966–1968. Vaikka muutosta tutkimallani aikavälillä voi luonnehtia ennemmin vähittäiseksi kuin jyrkäksi, pidän valitsemaani kronologista esitystapaa parhaana lehden kirjoittelussa tapahtuvan kehityksen havainnollistamiseksi. Temaattisesti jaotelluissa alaluvuissa käsitte- len kunkin aikajakson parisuhdekirjoittelun erityispiirteitä.

²² af Enehjelm 2008, 189–190.

²³ af Enehjelm 2008, 79.

²⁴ Helén 2008, 234; Tuominen 1991, 225.

Tutkimustilanne

1950- ja 1960-lukujen miestenlehdistä *Jallua* on aikansa suurimpana tutkittu kenties eniten, mutta tällöinkin keskeinen tutkimus on sirpaleista ja tulee pitkälti historiatieteiden ulkopuolelta.

ARI-MATTI AUVISEN pro gradu -työ *Kikistä Eroticaan. Viisi vuosikymmentä suomalaisia seksuaalilehtiä* vuodelta 1987 on yksi harvoista vanhempaa suomalaisia seksuaalilehdistöä käsittelevistä tutkimuksista. Työssään Auvinen tarkastelee valikoimiaan lehtiä vuodesta 1934 vuoteen 1984 folkloristiikan metodein, keskeisenä tutkimustehtävänä sisällön erittely. Työn lähteisiin kuuluu myös *Jallu*, jonka sisältöä tarkastellaan otoksissa vuosilta 1964, 1974 ja 1984. Vaikka Auvisen otokset leikkaavat omaa aikarajaustani vain vuoden 1964 kohdalla, *Kikistä Eroticaan* tarjoaa ainutlaatuisuudessaan hyödyllisen, vaikkakin suppean katsauksen suomalaisen seksuaalilehdistön varhaishistoriaan.

Tutkimukseni kannalta hyödylliseksi tutkimuskirjallisuudeksi nousee LAURA SAARENMAAN Tampereen yliopiston tiedotusopin alan väitöskirja *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975* (2010). Saarenmaa käyttää yhtenä lähteistään vuosina 1961–1967 *Jallussa* julkaistuja julkkiskaunotar Tabe Sliooria käsitteleviä juttuja. Toinen *Jallua* huomattavasti lyhyemmin sivuava väitöskirja on Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan alaan kuuluva TUULA JUVOSEN *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia* (2008), jossa käsitellään homoseksuaalisuuden rakentumista sotienjälkeisessä Suomessa.

Jallu-lehteä ja sen tekemistä kuvaillaan myös toimittaja NINA AF ENEHJELMIN Mauri Lintera ja tämän uraa käsittelevässä teoksessa *Skandaalin käryä. Yksinoikeudella Mauri Lintera* (2008). Haastattelumateriaaliin, mutta myös Linteran perustamiin lehtiin, nojaava kirja painottaa kuvaa Linterasta yritteliäänä herrasmiehenä ja 1960-luvun *Jallun* asemaa laatu-lehtenä. Runsaasti anekdoottimaista materiaalia sisältävä teos ei vaikuta pyrkivän koh-

teensa kriittiseen tarkasteluun, mutta auttaa kuitenkin omalta osaltaan ymmärtämään *Jallun* tekemisen käytäntöjä.

Vertailunäkökulmaa tutkimukseeni haen mahdollisuuksien mukaan historiantutkija CARRIE PITZULON kirjasta *Bachelors and Bunnies. The Sexual Politics of Playboy*. Pitzulo uudelleenarvioi teoksessaan yhdysvaltalaisen *Playboy*-lehden tapaa käsitellä naiseutta, feminismiä, yksiavioisuutta ja romantiikkaa vuosina 1953–1973, päätyen pitämään lehteä monelta kannalta mainettaan naismyönteisempänä. Vaikka *Playboyn* historiallinen ja kulttuurinen konteksti poikkeavat *Jallun* vastaavista, Pitzulon tutkimus tarjoaa mahdollisuuden vertailla *Jallua* toiseen samanaikaisesti, vaikkakin eri puolella maailmaa ilmestyneeseen konseptiltaan samantyyppiseen miestenlehteen. Kulttuurillisessa välimatkassa on myös myönteisiä puolia, sillä se tuo esiin *Jallun* erityispiirteitä nimenomaan suomalaisena miestenlehtenä.

ILPO HELÉNIN *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle* (1997) käsittelee suomalaisen seksuaalipolitiikan ja -etiikan historiaa sosiologisesta näkökulmasta. Michel Foucault'n töistä vaikutteita ottanut teos taustoittoa tutkimallani ajanjaksolla käytyä keskustelua seksuaalisuudesta ja sukupuolikäsityksistä.

Käytän apunani myös sosiologi ELINA HAAVIO-MANNILAN suomalaisten sukupuolirooleihin liittyviä asenteita 1960-luvun jälkipuolella kartoittavaa teosta *Suomalainen nainen ja mies* vuodelta 1968. Teoksen esittämät tutkimustulokset ovat syntyneet samoihin aikoihin kuin oman tutkimukseni lähdemateriaali, joten niitä on mahdollista vertailla *Jallussa* ilmeviin asenteisiin.

Lähteet ja menetelmät

Käytän lähteinäni vuosina 1958–1968 *Jallussa* julkaistuja parisuhdetta käsitteleviä kirjoituksia. *Jallu* ei ole ainoa tutkimallani aikavälillä ilmestynyt miehille suunnattu lukemisto, mutta laajan levikkinsä lisäksi harvoja 1950- ja 1960-luvun taitteessa Suomessa säännöllisesti ilmestyneitä miestenlehtiä, ja tästä syystä erityisen kiitollinen valinta. Työni luonnosvaiheessa alkuperäiset aika- ja näkökulmarajaukseni olivat tähän päätyneitä laajempia, joten olen tutustunut *Jallu*-lehden sisältöön aina 1970-luvun alkupuolelle saakka, sekä tutkinut lehden tekstejä nykyistä rajaustani kattavammin. Näin ollen pystyn työssäni hyödyntämään myös muitakin kuin ensisijaisesti parisuhteeseen keskittyviä artikkeleja.

Jallun ensimmäinen numero näki päivänvalonsa elokuussa 1958. Etupäässä miesyleisölle jo kansitekstissään (”JALLU on miesten mieleen”) suunnatun lehden myynti nousi ensi alun maltillisemman kasvun jälkeen huomattavaksi. Kuukausittain ilmestyvän lehden ensimmäistä numeroa painettiin 25 000 kappaletta,²⁵ mutta lehden huippuvuonna 1961 painosmäärät pyörivät 200 000:n²⁶, hurjimpien arvioiden mukaan jopa 250 000–280 000:n²⁷, kappaleen paikkeilla.²⁸ Syynä huikeaan levikkiin²⁹ oli suomalaisen sensaatiojournalismin ennakkotapauksenakin³⁰ tituleerattu Tabe Slioorin muistelmasarja suhteestaan Helsingin kaupunginjohtaja Erik von Frenckelliin, sekä muistelmasarjan ensimmäisen osan sisältäneen lehden numero 3/1961 takavarikoinnin tuoma julkisuus.³¹ Kohun laannuttuakin *Jallu* säilytti 1970-luvun loppuun asti paikkansa suurimpana suomalaisena miestenlehtenä,

²⁵ af Enehjelm 2008, 56.

²⁶ Kontula–Kosonen 1994, 24.

²⁷ Saarenmaa 2010, 72; af Enehjelm 2008, 7.

²⁸ *Jallun* levikki tarkastettiin ensimmäisen kerran vasta 1970, joten aiemmat levikkitiedot vaihtelevat. (Saarenmaa 2010, 72; Kontula–Kosonen 1994, 24.)

²⁹ Vertailun vuoksi: Vuonna 1961 Helsingin Sanomien levikki oli arkisin noin 253 000 ja sunnuntaisin 271 000 lehden paikkeilla. (Kontula–Kosonen 1994, 24.)

³⁰ Jallinoja 1997, 85–86.

³¹ Takavarikoinnin syyksi ilmoitettiin siveellisyyttä loukkaavat kuvat Jayne Mansfieldista ja kuubalaisesta tanssiparista, mutta varsinaiseksi syyksi arveltiin Slioorin paljastuksia von Frenckellistä sekä muistelmiin sisältyvää mainintaa Ruotsin prinssi Bertilistä. Takavarikointipäätös kumottiin Turun hovioikeudessa 1972. (af Enehjelm 2008, 61–62.)

myynnin pysytellessä aina yli sadassatuhannessa kappaleessa.³² Auvisen mukaan Jallulla ei ollut miestenlehtenä varteenotettavia kotimaisia kilpailijoita 1960-luvulla.³³

Aikavälillä 1958–1968 lehtiä ennätti ilmestyä kaikkiaan 125 kappaletta. Yhden lehden sivumäärä vakiintui nopeasti alun noin 32:sta neljäänkymmeneen, josta se laski vuonna 1964 kolmeenkymmeneenkuuteen. Vuoden 1967 aikana sivumäärä nousi huomattavasti: ensin vuoden 1966 36:sta sivusta 52:een sivuun vuoden 1967 alusta ja lopulta numerosta 6/1967 eteenpäin 64:ään sivuun, kenties reaktiona kiristyneeseen kilpailuun lukijoista. Joulukuun numero, *Joulu-Jallu*, oli tavallista numeroa monisivuisempi julkaisu. Päätoimittajana toimi käytännössä koko tarkasteleman jakson ajan Mauri Lintera,³⁴ vaikka toimeen on merkitty muitakin.³⁵

Ensimmäisellä vuosikymmenellään *Jallu* oli konseptiltaan (hetero)miehille suunnattu, laadukkaaseen profiiliin pyrkivä ajanvietelevä, "Miestenlehti, jota naisetkin lukevat". Taittoon, sommitteluun sekä runsaisiin ja tasokkaisiin nelivärikuviin panostettiin enemmän kuin tuon ajan kotimaisiin aikakauslehtiin yleensä.³⁶ Nina af Enehjelm mainitsee *Jallun* sisällössä toistuviksi teemoiksi matkakertomukset, kulttuurin, julkisuuden henkilöt, erotiikan, historian, rikostarinat ja erilaiset palstat.³⁷ Mukana oli myös paljon skandalisoivaa materiaalia, erikoisiksi ja ehkä paheksuttaviksikin miellettyjen ihmisten ja ilmiöiden esittelyä. Vuodesta 1959 lukijoilla oli lisäksi mahdollisuus lähettää omia kysymyksiään lehden neuvontapalstalle. Pääkirjoituksia lehdessä julkaistiin vain epäsäännöllisesti. Kuvamateriaalia saatiin edullisesti filmiyhtiöiden promootiokuvista, missikisoista ja helsinkiläisten viihderavintoloiden esityksistä otetuista reportaasikuvista.³⁸ Erityyppinen mainonta lehden sivuilla – alkoholijuomista pilailutarvikkeisiin ja kodinkoneista kung fu -kirjekursseihin – runsastui *Jallun* levikin huippuvuonna 1961.

³² Kontula–Kosonen 1994, 24–25.

³³ Auvinen 1987, 55.

³⁴ af Enehjelm 2008, 56, 79.

³⁵ U. Siimes 1958–1959, M. Lintera 1959–1963, L.P.H. Lindström 1963–1972. (Takkala et al. 1986, 207.)

³⁶ af Enehjelm 2008, 56.

³⁷ af Enehjelm 2008, 76.

³⁸ af Enehjelm 2008, 9, 78.

Edellä mainitut muodostivat *Jallun* vakiolukemiston, mutta on syytä painottaa tietynlaisen eroottisen näkökulman kytkeytymistä useimpiin lehdessä käsiteltyihin aiheisiin. Saarenmaa kirjoittaa *Jallussa* julkaistujen tekstien sijoittuvan seksualisoituun kontekstiin,³⁹ mikä on mielestäni terminä kuvaava: lehteä tehtiin ja sitä oletettiin tulkittavan myös seksuaalista mielenkiintoa herättävänä. Tämä tuo oman haasteensa *Jallun* tutkimiseen: missä määrin tekstit tulee tulkita viihteellisinä, kuinka paljolti taas informatiivisina?

Tutkimuskysymyksieni kannalta keskeisimmiksi lähteiksi nousivat *Jallun* parisuhdetta käsittelevien artikkelien lisäksi kaksi lukijoita ohjeistavaa palstaa. Eniten ja säännöllisimmin parisuhteeseen liittyvää materiaalia löytyi 1959 alkaneelta "Jallu-vaarin keinutuolissa" -palstalta, jossa vanhempana ja kokeneempana miehenä esiintyvä "Jallu-vaari" vastasi lukijoiden kysymyksiin. Usein palstalle lähetetyt kysymykset liittyivät juuri parisuhteeseen tai avioliittoon, vaikka aihepiirit saattoivat koskea ihmissuhteita yleensäkin, sekä esimerkiksi ulkonäköä ja pukeutumista. Julkaistuja kysymyksiä palstalta löytyy sekä naisilta että miehiltä, noin puolet ja puolet, alaikäisistä aina yli kuusikymppisiin, mikä antaisi olettaa *Jallun* lukijakunnan olleen ajankohtana varsin laaja. Nina af Enehjelmin mukaan *Jallu-vaarin* vastaukset tulivat pitkälti Mauri Linteran kynästä.⁴⁰

On aiheellista kysyä, kuinka luotettavan kuvan nämä kirjeet antavat lukijakunnasta. Neuvontapalstoilla julkaistut kirjeet on valikoitu tietyn perustein, ja niitä on saatettu muokata ja jopa keksiä toimituksessa. Seurusteluun, parisuhteeseen, seksiin ja ihmissuhteisiin liittyvien kysymysten valikoituminen käsittelyyn sopivat lehden linjaan, ja niiden lukemiseen sisältyy myös viihdearvoa, mahdollisuus kurkistaa (oletetun) toisen ihmisen elämän intimitaalialueelle. Nina af Enehjelmin mukaan palstalle lähetetyt kysymykset olivat palstan ensimmäistä ilmestymiskertaa lukuun ottamatta autenttisia.⁴¹ On jokseenkin uskottavaa, että ainakin osa julkaistuista kysymyksistä pohjautuu oikeisiin, lukijoiden lähettämiin kir-

³⁹ Saarenmaa 2010, 48.

⁴⁰ af Enehjelm 2013a.

⁴¹ af Enehjelm 2013b.

jeisiin.⁴² Myös lukijapohja on laajalevikkisellä lehdellä todella voinut olla hyvinkin kattava: kun lukijamäärä on tapana arvioida levikkiin nähden moninkertaiseksi, voi *Jallun* parhaimmillaan arvioida tavoittaneen jopa yli miljoona lukijaa – Suomen väkiluvun ollessa tuolloin reilut neljä miljoonaa.⁴³

Vuosina 1958–1960 ilmestynyt ”*Jallun kotilääkäri*” oli toinen, vähemmän vuorovaikutteisesti lukijaa seksuaaliterveydessä neuvova palsta. Asiantuntija-artikkeleiksi mainituissa artikkeleissa⁴⁴ nimimerkki ”*Jallu-tohtori*” käsitteli muun muassa seksielämän haasteita, sukupuolitauteja ja ehkäisykeinoja, mutta myös psykologisempia ongelmia, kuten miehen turhautumista avioliitossa tai neuroottisen naisen tunnusmerkkejä. Näitä ruotiessaan palsta myös biologisoi ja medikalisoii seksuaalisuutta ja sukupuolieroja.

Yhä ilmestyvä *Jallu* kategorisoidaan yleensä pornolehdeksi. Vaikka seksi ja seksualisointi kuuluivat *Jallun* konseptiin alusta alkaen, on 1950- ja 1960-lukujen *Jallua* vaikea mieltää pornolehdeksi. Kysymykseen siitä, missä vaiheessa *Jallusta* sitten tuli ”pornoletti”, ei liene yksiselitteistä vastausta. Pornografian määritelmä on parhaimmillaankin liukuva ja epä-määräinen. Tutkijoiden SUSANNA PAASOSEN, KAARINA NIKUSEN ja Laura Saarenmaan mukaan pornografian kategoriaa on määritelty sisällön (esimerkiksi yksityiskohtainen sukupuolielinten tai seksiaktin kuvaus), sisällöttömyyden (materiaali ilman minkäänlaista sovittavaa taiteellista, kulttuurista tai sosiaalista arvoa), tarkoituksen (kuluttajaansa kiihottamaan pyrkivät tekstit) ja vaikutuksen (kuluttajaansa kiihottavat tekstit) perusteella.⁴⁵ Rajanveto ”pornon”, ”aikuisviihteen” ja ”erotiikan” kategorioiden välille on yhtäläillä haas-

⁴² *Jallu*-vaari on mm. ajoittain vastannut nimimerkeille julkaisematta itse kirjettä, ilmoittanut sensuroineensa erästä kirjettä (”*Jallu*-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 4/1961, 28.) ja julkaissut toisen, jonka nimimerkki on epäselvä (”*Jallu*-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 4/1961, 28.). Oman arvioni mukaan tämä vaikuttaisi erikoiselta tavalta toimia, mikäli kirjeet olisivat tulleet toimitukselta.

⁴³ Suomen väkiluvun kehitys 1750 – 2006.

⁴⁴ Nina af Enehjelmin haastattelumuistiinpanojen mukaan palstalle kirjoitti lääkärinkoulutuksen saanut henkilö. (af Enehjelm 2013a.)

⁴⁵ ”The category of pornography has been defined in terms of content (sexually explicit depictions of genitalia and sexual acts), lack thereof (materials without any redeeming artistic, cultural or social value), intention (texts intended to arouse their consumers) and effect (texts arousing their consumers).” (Paasonen et al. 2007, 1.)

tavaa. Eroja haetaan näytettävän materiaalin alastomuuden määrän ja laadun, yhdyntöjen näyttämisen sekä esteettiseen että moraaliseen arvottamisen kautta.⁴⁶

Suomalaisen lehdistön historia 8:ssa RAILI MALMBERG kutsuu jo 1950-luvun *Kallea* pornoksi,⁴⁷ kun taas Laura Saarenmaan mukaan *Jallun* kohdalla ei vielä 1960-luvun loppuun mennessäkään voida puhua varsinaisesta pornolehdestä, vaan pikemmin "pin up -kuvilla varustetusta seksilehdestä, joka vastasi nykyisten iltapäivälehtien näkökulmaa aiheeseen".⁴⁸ Nina af Enehjelm kutsuu *Jallua* yksinkertaisesti miestenlehdeksi. Oma kantani on lähellä Saarenmaan näkemystä. *Jallun* 1950 -ja 1960-lukujen pitkälti pin up -tyylinen – erotisoitu, mutta seksuaalisuutta kuvatessaan enemmän vihjaileva kuin yksityiskohtainen – linja pornoistui silmiinpistävästi vasta 1970-luvun alussa.

Lehteen valikoitunutta materiaalia tarkasteltaessa on muistettava myös lainsäädännön vaikutus. Vuodesta 1927 aina vuoden 1971 liberalisointiin asti Suomessa voimassa ollut laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä⁴⁹ kielsi "sukupuolikuria ja säädyllyisyyttä loukkaavan" materiaalin levittämisen. Jokseenkin tulkinnanvaraiseen lakiin vedoten takavarikoitiin siiveettömiksi määritellyt julkaisuja vielä 1960-luvun alkupuolella⁵⁰ – kuten *Jallunkin* toimituksessa saatiin huomata.

Lehden tekstien ja kuvien takana seisoo luonnollisesti aina tekijä. En kuitenkaan ala järjestelmällisesti erotella *Jallun* monia eri kirjoittajia ja näiden taustoja käyttääkseni niitä sisällön selittäjinä. Toisaalta tekijän huomioiminen on aiheellista, mikäli tekijäksi on mainittu muista yhteyksistä tunnettu henkilö, jonka (väitetty) tekijäisyys on merkityksellistä tekstin tulkitsemisen kannalta. Pääasiassa käsittelen lehteen valittua materiaalia lehden konsep-

⁴⁶ Nikunen et al. 2005, 9–10. "Aikuisviihde" on varsinkin pornoteollisuuden ja lehdistön suosima termi, ja puhumalla "erotiikasta" pyritään taas korostamaan materiaalin taiteellisuutta ja esteettisyyttä (Paasonen et al. 2007, 1.).

⁴⁷ Malmberg 1991, 149.

⁴⁸ Saarenmaa 2010, 135.

⁴⁹ Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä (1927).

⁵⁰ Helén 2008, 247.

tin sekä toisaalta tuotannollisten seikkojen kautta. Metodina käytän kvalitatiivista analyysiä, jonka lisäksi hyödynnän sukupuolentutkimuksen näkökulmia.

1. UUDEN TULOKKAAN PERINTEISET ARVOT (1958–1961)

1.1. Vastuullinen ja vakava parisuhde

*Ei avioliitto ole mikään elämän tarjoama viihdeohjelman muoto, vaan sosiaalinen laitos, joka vaatii erittäin vakavaa suhtautumista osakseen.*⁵¹ – *Jallu* 3/1961.

Alkuvuosien *Jallu*-lehteä seksualisoituine sisältöineen voidaan tulkita sekä vallitsevan sukupuolimoraalin haastajana että puoltajana. Suora seksuaalisuudesta kirjoittaminen ei vielä ollut tyypillistä 1950-luvun ja 1960-luvun alun suomalaisissa ajanvietelehdissä, ja *Jallun* voidaan osaltaan nähdä murtaneen tätä hiljaisuutta: esimerkiksi af Enehjelmin mukaan lehdessä vuosina 1958–1960 ilmestynyt seksuaaliterveyteen liittyviin artikkeleihin keskittynyt ”*Jallun* kotilääkäri”-palsta oli ehkä Suomen ensimmäinen seksuaaliseen valistukseen liittyvä lehtijuttusarja.⁵² Parisuhdemuodoista *Jallun* tekstit painottivat vahvasti heteronormatiivista avioliittoa yksilön elämän ja yhteiskunnan perustavanlaatuisena osana. Suhtautuminen seksuaalisuuteen, erityisesti avioliiton kontekstissa, oli myönteistä. Sujuvaa ja säännöllistä aviollista seksielämää kuvattiin tasapainoisen elämän tukipylväänä.⁵³

Vaikka *Jallussa* käsiteltiin aikaansa nähden arkaluontoisiakin aiheita, on miestenlehti epäilemättä ollut monessa suhteessa otollinen areena niiden julkituomiseen; konteksti, jossa

⁵¹ ”*Jallu*-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 3/1961, 30.

⁵² af Enehjelm 2008, 77. Varsinaisena tabunmurtajana suomalaisessa aikakauslehdistöissä muistetaan kuitenkin vuonna 1959 perustettu Hymy-lehti. Urpo Lahtisen luotsaaman Hymyn kirjoittelu varsinkin 1960-luvun loppupuolella ratsasti siekailemattomasti seksillä ja yhteiskunnallisilla epäkohdilla, usein paljasta pintaa sisältävien kuvien höystämänä. (Malmberg 1991, 152, 166–167.) *Jallussa* samantapaisia juttutyyppisiä oli hyödynnetty jo perustamisvuodesta 1958 lähtien, mutta kenties Linteran pyrkimys tietynlaiseen hienostuneempaan profiiliin lehtensä kanssa ei aiheuttanut samanlaista sensaatiota kuin Lahtisen räikeämpi tapa käsitellä samankaltaisia aiheita.

⁵³ esim. ”Kylmä nainen – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 2/1958, 33.

lukija usein odottaakin löytävänsä jotain hieman kohahduttavaa ja ”kiellettyä”. Seksuaali-terveyteen liittyvät artikkelit ovat toki voineet palvella myös kiihottavina, mutta hankalammin siveettömiksi tuomittavina julkaisuina. Miestenlehden kontekstissa käytännölläheisemmätkin seksuaalisuuteen liittyvät asiat on voitu nostaa luontevammin esiin kuin muissa aikakauslehdissä. Useissa *Jallun* alkuvuosien artikkeleissa peräänkuulutettiin asiallisempaa ja avoimempaa keskustelua sukupuoliasioista vaikenemisen tai ”keinohertaisen” sävyn sijaan.⁵⁴ Esimerkiksi *Joulu-Jallun* 1958 pääkirjoituksessa kommentoitiin kohonneita aborttilukuja seuraavasti:

*Olisi jo totisesti aika tehdä jotakin muutakin kuin osoittaa halveksuntaa avioliiton ulkopuolisille synnyttäjille ja heidän lapsilleen. Oikea ennakolta ehkäisevä keino ei suinkaan ole abortti vaan valistus, ja tämän valistuksen tarkoituksena pitäisi olla antaa nuorille ihmisille kyllin varhaisessa vaiheessa asialliset tiedot ihmisen seksuaalielämästä. On mitä anteeksiantamattominta tekomoraalia ja teeskenneltyä hyveellisyyttä vaieta tämän alan asioista.*⁵⁵

Abortin sijaan *Jallussa* suositeltiin painokkaasti ehkäisyvälineisiin tutustumista. Ehkäisyyn suhtauduttiin varsin myönteisesti, sekä lapsen, vanhempien että yhteiskunnan edun kannalta. Ajanmukaisia ehkäisykeinoja esitellessään *Jallun* kotilääkäripalstalla muistutettiin syntyvyyden kontrolloinnin parantavan lapsen mahdollisuutta syntyä lämpimään kotiin, jossa vanhempien resurssit riittävät tämän hoitamiseen. Vuonna 1958 asianmukaisen ehkäisyn tarpeellisuutta perusteltiin myös seksuaalihygienialla: ehkäisyn katsottiin hillitsevän kansan ”kehittymättömimmän”, ”jopa sosiaalisessa mielessä epäkelvon” osan liian voimakasta lisääntymistä suhteessa sivistyneistöön tai ”korkeampaa kehitystä edustavan väestön kerrokseen”.⁵⁶ Suomessa varsinkin 1900-luvun alkupuoliskolla lääkärien keskuudessa

⁵⁴ Esim. ”Kirjoista ehkä apu – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 11/1959, 29. ”Anteeksi antamatonta”. *Jallu* 5/1958, 27.

⁵⁵ ”Anteeksi antamatonta”. *Jallu* 5/1958, 27.

⁵⁶ ”Edut ja haitat – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 4/1958, 33.

vallinnut eugeeninen huoli⁵⁷ kantautui siis kuusikymmentäluvun kynnyksellekin. Jallu-tohtorin palstalla esitetyt ratkaisumalleja perusteltiin kuitenkin huomattavasti enemmän yksilöiden onnella kuin yhteiskunnallisilla näkökohdilla.

Vaikka puhetapoihin seksuaaliterveydestä vaadittiin muutosta, ei alkuvuosien Jallu antanut kuitenkaan liiemmin yllykkeitä vallitsevien ”yhdyselämän” muotojen haastamiseen. Perinteinen avioliitto esiintyi lehden kirjoittelussa perustavanlaatuisena ihmissuhteena, normaalina siirtymänä ”seurusteluvaiheesta” eteenpäin. Toisen osapuolen luonteeseen tutustumista tietynlaisen esiaviollisen seurustelun merkeissä pidettiin monissa kirjoituksissa suotavana, mutta harvoin tyydyttävänä päämääränä itsessään. Seurustelun merkittävä funktio oli potentiaaliseen aviopuolisoön tutustuminen, ja jos suhde toimi, oli avioliitto sen odotustenmukainen jatkumo. Esimerkiksi Jallu-vaarin palstalla neljä vuotta poikaystävänsä kanssa seurustellutta ja avioliiton odotteluun turhautunutta tyttöä kehoitettiin lopettamaan koko suhde:

*Sano hänelle olevasi liian hyvä tuhlaamaan parhaita vuosiasi riippumalla epämääräisessä suhteessa hänen rinnallaan. Jos hän todellakin haluaa Sinut, ei hän myöskään viivyttelä avioliiton solmimisessa.*⁵⁸

Jallu-vaarin palstan kysymyksistä huomattava osa koski osapuolten valmiutta astua avioliittoon. Vastauksissaan Jallu-vaari osoitti joko kannustustaan avioaikeille tai kehotti paria vielä odottamaan suhteen kypsymistä oikealle asteelle, usein jopa tyystin luopumaan seurustelusta.⁵⁹ Epätyydyttävästä esiaviollisesta seurustelusuhteesta suositeltiin erkanemaan varsin usein, mutta jo vihityille pareille avioeroa suositeltiin lähinnä vain äärimmäisissä tapauksissa.⁶⁰ Sekä miehiä että naisia kannustettiin liitossa pysymiseen: jotakuinkin tyy-

⁵⁷ Eugeniikka-ajattelusta Suomessa ks. Helén 1997,207–208.

⁵⁸ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. Jallu 2/1959, 31.

⁵⁹ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. Jallu 5/1959, 32; Jallu 6/1959, 34.

⁶⁰ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. Jallu 2/1960, 39; Jallu 4/1960, 26; Jallu 3/1960, 38.

dyttävä avioliitto oli riittävän tyydyttävä avioliitto.

Avioero oli 1960-luvulla haastava paikka varsinkin eronneen naisen toimeentulon ja maineen kannalta. Tämä tunnustetaan myös *Jallun* sivuilla. Esimerkiksi artikkelissa ”Otin käytetyn vaimon” eronneen rouvan kanssa uudelleen avioituvaa onniteltiin ikuisesti kiitollisesta kumppanista, joka pyrkii pitämään uuden liittonsa eheänä, sillä

*hän tietää myös, ettei eronnutta naista enää nykypäivänä pidetä epäonnistuneena, mutta että kahdesti eronnutta pidetään jo lähinnä sosiaalisena tapauksena.*⁶¹

Yhtä avioliittoa elämän aikana pidettiin pitkälti ideaalina, mutta miehen kohdalla avioerosta ei kirjoitettu yhtä lailla vakavana paikkana:

*Naimakaupan purkautuessa pujahtaa mies vapauteen naista tuntuvasti helpommin [--] sillä hänestä tulee jälleen viittä vaille poikamies.*⁶²

Vaikka tyytymistä pidettiin avioeroa parempana vaihtoehtona, avioliittoon liitettiin myös varsin vakavahenkisiä ideaaleja. Monesti *Jallun* artikkeleissa ja neuvontapalstoilla painotettiin, että avioliiton oli oltava tasapainoinen ja kehittävä, ei vain fyysiselle vetovoimalle nojaava suhde. Siihen ei tullut astua kevyin perustein, hetken huumassa tai nuoruuden kärsimättömyydessä. Esimerkiksi *Jallun* kotilääkäri muistutti monesti, että vaikka seksuaaliterveys oli tärkeä rakennuspala ihmisen onnessa, ei yhteiselämän fyysinen puoli välttämättä aina toteutunut toivotulla tavalla. Se ei silti merkinnyt syytä lopettaa suhde.

Silloin on vain muistettava, että elämässä on niin runsaasti muita arvoja, jotka tekevät elämän elämisen arvoiseksi, ja mitä enemmän ikävuodet karttavat, sitä merkityksellisemmäksi juuri tuo kaikki muu muodostuu seksuaalielämän ilmiöiden rin-

⁶¹ A. A., ”Otin käytetyn vaimon” (art.). *Jallu* 4/1961, 2–3 .

⁶² Sulo Lehtonen, ”Maukkaita makupaloja? Maailman murjomia? – Millainen on eronneiden rouvien maine?” (art.). *Jallu* 1/1961, 10–11.

nalla.⁶³

Jallun suhtautumisessa avioliittoon korostui usein miehen ja naisen henkisen yhteyden ja kumppanuuden tärkeys. ”*Jallun* kotilääkäri” -palstalla puhuttiin ”todellisesta” rakkaudesta suorastaan paatoksellisin sävyin, kontrastissa kevytmieliseen romantiikkaan:

*Se [hunajaisinkin romantiikka] on, kuten jokainen yli kymmenvuotias tietää, pelkkää korviketta. Romantiikka on epätodellista [--] kun sen sijaan rakkaus vaatii päätöksiä, toimintaa, uhrauksia.”*⁶⁴

Parisuhteella viitattiin *Jallussa* 1958–1961 poikkeuksetta heteroseksuaaliseen yksiavioisuuteen, miehen ja naisen kahdenkeskiseen eksklusiiviseen suhteeseen. Romanttinen ja seksuaalinen kiinnostus samaan sukupuoleen sai alkua *Jallussa* melko vähän huomiota osakseen, mutta sävy oli johdonmukaisesti varsin tuomitseva ja negatiivinen. Vuosina 1958–1961 ”homoseksualismin” kommentoimiseen oli *Jallussa* omistettu vain yksi, mutta sitäkin ankarampi artikkeli. Sivunmittaisessa tekstissä⁶⁵ varoiteltiin ”homoseksuaaliseen törmäilyyn syylistyneiden” määrän lisääntyneen huolestuttavasti. Homoseksuaalisuus esitettiin artikkelissa tarttuvana ja tartutettavissa olevana sairautena. Homoseksuaalisia suhteita ei kuvata parisuhteina tai seurusteluna, vaan rikollisena toimintana, epäromanttisena, kylmänä ja rumana lihallisuutena, johon viitataan melko tunteettomasti ”harrastamisena”. Muutamat muussa yhteydessä lehden tekstissä vilahtavat ”homofiilit” kuvattiin naurettavina ja epämiellyttävinä hahmoina.⁶⁶

⁶³ ”Kylmä nainen – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 2/1958, 33.

⁶⁴ ”Kierrä kaukaa – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 3/1960, 33.

⁶⁵ Antti Lehtinen, ”Viranomaiset varoittavat: uhkaava kasvu” (art.). *Jallu* 11/1959, 11.

⁶⁶ Esim. Jalmari Suominen, ”*Jallun* matkakirjeitä maailman markkinoilta”. *Jallu* 2/1958, 12. *Jallu* 3/1958, 10–11.

Jallun tuomitseva suhtautuminen homoseksuaalisuuteen ei ollut aikanaan poikkeavaa. Tutkija Tuula Juvonen puhuu jopa 1950-luvun suomalaisessa lehdistössä vallinneesta jonkinasteisesta ”homovillityksestä”, joka oli saanut innoituksensa ennen kaikkea Ruotsissa julkisuuteen nousseista poikaprostituutioon liitetystä skandaaleista.⁶⁷ Ruotsissa homoseksuaaliset teot oli laillistettu vuonna 1944, mutta Suomessa homoseksuaalisuus säilyi rikoksena vuoteen 1971 asti. 1930-luvulta lähtien yleistyneet rikostuomiot ”haureuden harjoittamisesta samaa sukupuolta olevan kanssa”⁶⁸ olivat Suomessa huipussaan 1950-luvulla ja pysyivät korkeina vielä 1960-luvullakin.⁶⁹ Lisääntyneet ”homotuomioiden” määrät kertovat kaupungistumisen ja sosiaalisen kontrollin muuttumisen lisäksi myös sukupuoli- ja seksuaalijärjestyksen muutoksesta ja lisääntyneestä kiinnostuksesta sukupuoli- ja seksuaalirajojen vartiointiin.⁷⁰ Kuten Juvonen toteaa, skandaalilehdistön nousua 1950- ja 1960-luvuilla⁷¹ voidaan tarkastella yhtenä vastauksena sosiaalisen muutoksen nostamiin tiedonkulun haasteisiin: henkilökohtaisiin suhteisiin nojaavan tiedonvälityksen käydessä riittämättömäksi seksuaalisuudesta kirjoittavat ajanvietelehdet loivat normistoa toivottavalle ja sopimattomalle seksuaaliselle käytökselle uudenlaisessa tilanteessa.⁷²

Omakehtaista kokemusta homoseksuaalisuudesta ei alkuvuosien *Jallussa* kerrottu ollenkaan. Myöskään *Jallu*-vaarin palstalla ei vuosina 1958–1961 julkaistu yhtään sukupuolista suuntautumista pohtivaa kirjettä. Mahdotonta ei tietenkään ole, etteivätkö jotkut lyhyistä, suoraan nimimerkille ilman kirjeen julkaisua osoitetuista vastauksista käsittelisi tätä aihetta. Vaikka *Jallu* saattoi toimia pioneerinä joillakin seksuaaliterveyden aloilla Suomessa, sen parisuhde- ja seksuaalineuvonta oli suunnattu perinteisen ja sitoutumista edellyttävän heteroparisuhteen voimistamiseen.

⁶⁷ Juvonen 2002, 86.

⁶⁸ Avioliittolaki (1929).

⁶⁹ Mustonen 2004, 488.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Ks. Malmberg 1991, 149–150.

⁷² Juvonen 2002, 84.

Avioliitto esitettiin Jallun kirjoituksissa erityisesti naisille keskeisenä elämän käännekohtana. Esimerkiksi *Jallussa* vuodenvaihteessa 1960–1961 julkaistussa neliosaisessa artikkelisarjassa ”Suomalaisen naisen elämä”⁷³ naisen elämä jakautuu osiin ”Nuoruus”, ”Neito-vuodet”, ”Avioliitto” ja ”Yksinäisyys”. Avioliittoa käsittelevässä osassa naisen syistä astua avioliittoon ei kuitenkaan anneta erityisen ruusuista kuvaa: keskeisiksi motiiveiksi mainitaan erityisesti tytön tuleminen raskaaksi tai huono koti, josta nuori haluaa pois. Myös ”pitkähkö ja avoin sukupuoli seurustelu” katsotaan mahdolliseksi avioliittoon ajavaksi tekijäksi, sillä naimisiinmeno vähensi vahinkoraskauteen kohdistuvaa pelkoa.⁷⁴ Esiaviollista sukupuolista seurustelua kuvattiin siis jälleen mahdollisena, mutta ongelmallisena sukupuolisen kanssakäymisen muotona.

Monet *Jallun* kirjoitukset korostivat avioliiton asemaa seksuaalisuuden ensisijaisena toteuttamisalueena. Esimerkiksi Jallu-tohtorin antamat seksuaaliterveyteen liittyvät neuvot on kohdistettu lähes poikkeuksetta avioliitossa eläville. Suoranaisiin esiaviollisiin seksisuhteisiin ei *Jallussa* varhaisvuosina juuri kannustettu, mutta toisaalta kehoitettiin pidättäytymään niiden turhan jyrkästä tuomitsemisesta. Epämääräinen suhtautuminen käy ilmi esimerkiksi Jallun kotilääkäri -palstan artikkelissa ”Asia, jolla on monta puolta”, jossa käsiteltiin toivetta morsiamen neitsyydestä.⁷⁵ Artikkelissa toisaalta arvostettiin neitsyyden ”varjelijamista”, toisaalta taas muistutettiin kyseessä olevan objektiivisesti katsoen fyysinen pikkuseikka, johon ei pidä liittää ”mitään kiihkomielistä hysteriaa”.

Vaikka *Jallusta* ei löydykään yksiselitteistä kantaa esiaviollisten suhteiden suotavuuteen, pidettiin sentään useimmiten selvänä, ettei niihin tullut ryhtyä turhan aikaisin. Nuorison keskinäiseen kanssakäymiseen suhtauduttiin sangen holhoavasti, *Jallun* ensimmäisessä numerossa näinkin perinteisesti ohjeistaen:

⁷³ Veikko Lahti, ”Suomalaisen naisen elämä” (art.). *Jallu* 11/1960, 2–3, 22; *Jallu* 12/1960, 2–3, 20; *Jallu* 1/1961, 2–3, 30–31; *Jallu* 2/1961, 2–3, 29.

⁷⁴ Veikko Lahti, ”Suomalainen nainen osa 3: Avioliitto” (art.). *Jallu* 1/1961, 3.

⁷⁵ ”Asia, jolla on monta puolta – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 4/1959, 33.

Koko terveelle nuorisolle on tärkeitä osoittaa, että tytöt ja pojat voivat olla yhdessä avoimella, iloisella ja reilulla tavalla ja myös kahden kesken ilman mitään takajatuksia. Hyvän toveruuden puitteissa ei tarvita mitään hellyyden osoituksia. Ne on säästettävä siksi, kunnes tuntee, että on kysymys jostakin suuremmasta. [--] Monien mielestä olisi opittava tuntemaan toisensa seksuaalisesti ennen kuin sitoo itsensä. Pitäisi kokeilla sovitaanko yhteen fyysisesti. Tosiasia kuitenkin on, ettei ole mitään mahdollisuutta tyydyttävästi kokeilla ennenkuin eletään sellaisissa olosuhteissa, että voi levollisin mielin saada yhdessä lapsia.⁷⁶

Vaikka avioliitto epäilemättä kuului osaltaan niihin olosuhteisiin, joissa lapsia saattoi tehdä levollisin mielin, liian nuorena solmittuja avioliittoja kehoitettiin karttamaan. Nuorena solmittujen avioliittojen kritiikki⁷⁷ on tuttu myös mitä oletettavimmin *Jallun* (ja lehden ”edeltäjän” *Kallen*) esikuvana toimineesta yhdysvaltalaisesta *Playboysta*. Carrie Pitzulo esittää myöhemmän avioitumisiän suosimisen sopineen *Playboyn* poikamiesideologiaan: naimattomien, myönteisesti seksuaalisuutensa suhtautuvien nuorten naisten olemassaolo oli olennaista lehden idealisoiman poikamieselämäntavan (edes teoreettisten) toteutumismahdollisuuksien kannalta.⁷⁸ *Playboyssa* – kuten myös *Jallussa* – myöhempää avioitumiskäytäntöä puollettiin, sillä sen katsottiin antavan yksilölle enemmän aikaa tarvittavaan henkiseen kehitykseen ja kasvuun.⁷⁹ *Jallussa* painotettiin myös käytännön etuja, jotka ehkä olivat liian arkisia *Playboyn* maailmaan: myöhemmin avioituva ehti ensin harjoittelemaan esimerkiksi paremmaksi taloudenhoitajaksi ja ruoanlaittajaksi.

Alkuaikojen *Jallun* sisältö kunnioitti pitkälti perinteistä parisuhdemallia. Vaatimusta vapaammasta seurustelusta ja seksisuhteista käsitteli vuosina 1958–1961 lähinnä artikkeli ”Suurempaan vapauteenko?”, jossa esiteltiin kahden 1900-luvun alkupuolen filosofin,

⁷⁶ ”Tiede loihtii uutta ihmisestä” (art.). *Jallu* 1/1958, 9.

⁷⁷ Esim. Pekka Honka, ”Olenko liian nuori?” (art.). *Jallu* 4/1960, 16–17, 32–33.

⁷⁸ Pitzulo 2011, 40–41.

⁷⁹ Pitzulo 2011, 118.

Bertrand Russellin ja Bengt Danielssonin, käsityksiä parisuhteesta ja avioliitosta.⁸⁰ Esiteltyt, vapaamuotoisempia seksisuhteita puoltavat kannat olivat yhä 1950-luvulla varsin liberaaleja, ja artikkelin kirjoittaja suhtautuikin niihin melko varauksellisesti:

*Nykyiset moraalinormimme eivät ole hetken tuotteita eivätkä kenenkään yksityisen päähänpistojä, päinvastoin ne ovat pitkän historiallisen kehityksen tulos. Niiden yhtäkkinen muuttaminen tuskin on paitsi mahdollista edes suotavaa.*⁸¹

Vaikka avioliiton status oli lehden sivuilla korkea, kiinnostavaa ristiriitaa *Jallun* kirjoitteluun toivat lehden sivuilla ilmenneet sukupuolikäsitykset. Samaan aikaan kun avioliittoa liputettiin *Jallun* sivuilla ihmiselämän ja yhteiskunnan kannalta perustavanlaatuisena instituutina, sitä saatettiin myös kuvata naisten ja yhteiskunnan kannalta edullisena, mutta ”miehisen luonnon” vastaisena tilana, johon mies houkuteltiin ja johon tämä vähitellen alistui.⁸²

1.2. ”2 eri asiaa: olla mies ja olla nainen”

*Voi olla hyvin mahdollista, ettei edes ajatus naimisiinmenosta ollut kertaakaan käväissyt hänen päässään. Naisen on ehkä tätä vaikea kuvitella, koska hän vaistomaisesti lähes jokaisen tapaamansa miehen kohdalla ajattelee, millainen tämä mahtaisi olla puolisona.*⁸³ – Jallu 12/1959.

Jallun kirjoittelulle oli tyypillistä sukupuolten erilaisuuden korostaminen. Nainen ja mies esitettiin sekä fyysisesti että henkisesti erilaisina olentoina. Eroja perusteltiin evoluutiobio-

⁸⁰ Pekka Honka, ”Suurempaan vapauteenko?” (art.). *Jallu* 8/1960, 10–11, 30.

⁸¹ Pekka Honka, ”Suurempaan vapauteenko?” (art.). *Jallu* 8/1960, 30.

⁸² ”Miksi mies kyllästyy naiseen – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 12/1959, 40–41.

⁸³ ”Miksi mies kyllästyy naiseen – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 12/1959, 40.

logisella tarkoituksenmukaisuudella, lajin selviytymisen turvaamiselle keskeisenä piirteenä. Luonto ja luonnollistaminen toimivat sekä erojen selittäjinä että oikeuttajina.⁸⁴

Varsinkin miesten ja naisten seksuaalisen käyttäytymisen eroja pyrittiin selittämään sukupuolten erilaisilla, biologiaan pohjautuvilla olemuksilla. Artikkeleissa nainen esitettiin passiivisena, pysyvyyttä ja turvaa etsivänä hoivaajana, jonka käytöstä ajoi halu äitiyteen. Esimerkiksi ehkäisyn käyttäminen lannisti usein *Jallun* artikkelien mukaan naisen seksuaalista intohimoa, sillä

*Lähes jokainen normaali nainen haluaa alitajuisesti tulla näet joka kerta hedelmöityksi, ajattelipa hän järkensä avulla vaikka aivan päinvastaista.*⁸⁵

Potentiaalinen äitiys oli olennainen osa naiseutta. Äidin rooliin sopeutumattomuudessa saattoi olla kyse patologisesta tilasta, ”infantilismista”, täyteen naiseuteen kehittymättömydestä. Jallu-tohtori kirjoitti eräiden tutkijoiden arvelevan, ”että jopa neljäsosa kaikista naisista on jossakin mielessä infantiileja.”⁸⁶

Mies puolestaan kuvattiin *Jallussa* aktiivisena, liikkuvana ja ”pohjaluonnoltaan moniavioisuuteen taipuvana”⁸⁷ seikkailijana, jota sitoutuminen ei niinkään kiinnostanut. Avioliittoa kuvattiin kompromissina, johon mies taivutettiin ja johon tämä alistui. *Jallussa* tätä normeihin taipumista pidettiin hyvänä, mutta miehen promiskuiteettiin taipuvainen ”luonto” toimi kuitenkin eräänlaisena synninpäästönä miehen pienille ”haksahduksille” avioliiton ulkopuolella: Vieraiden naisten kanssa miehellä oli mahdollisuus ”toteuttaa itseään, luon-

⁸⁴ Ks. ”Miksi mies kyllästyy naiseen – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 12/1959, 40. ”2 eri asiaa: olla mies ja olla nainen – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 6/1959, 29.

⁸⁵ ”Edut ja haitat - Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 4/1958, 33.

⁸⁶ Jallu-tohtori, ”Hartain toivomus – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 5/1958, 33. Infantilismista ks. Helén 1997, 306–307.

⁸⁷ Sakari C. Mattila, ”Kesäleskeys, eräs sangen mielenkiintoinen inhimillisen elämän probleemi” (art.). *Jallu* 8/1959, 6.

nonmukaista biologista urosta".⁸⁸ Miehen pienien rikkeiden ei katsottu uhkaavan suhdetta kohtuuttomasti.⁸⁹

Naisen uskottomuudelle ei samankaltaista biologiseen taipumukseen pohjaavaa anteeksi-antoa annettu. Korostaessaan useaan otteeseen naisen luontaista sitoutumishalua ja perhekeskeisyyttä Jallun tekstit antoivat myös ymmärtää, että näitä normeja toteuttamaton nainen oli "luonnonvastainen" tai poikkeava, kenties jopa "vamppi" tai "neurootikko". Nymfomaaneista, "sukupuolisesti kyltymättömistä" naisista kirjoitettiin patologisoivaan sävyyn psykoanalyttisia sairaskertomuksia.⁹⁰ Nymfomaniasta kerrottiin nimenomaan naisten psyyken persiona, miesten seksuaalisesta hurjastelusta ei mainittu samankaltaisena sairautena. Kenties aktiivisen ja vaihtelunhaluisen seksuaalisuuden katsottiin kuuluvan miehen luontoon, joten miehen runsaampi promiskuiteetti näyttäytyi enemmän kyvyttömyytenä vastustaa "luonnollisia viettejään" kuin niiden kieroutumana.

Varsinkin Jallu-vaari patisti palstallaan vaimoja jättämään aviomiestensä ajoittaiset syrjähyppyt omaan arvoonsa, yleensä vaikenemaan niistä ja erityisesti olemaan vakoilematta niistä lisää tietoa – tosin miehiäkin toruttiin mustasukkaisuudesta.⁹¹ Paimentamisella ja pakolla aikaansaatu uskollisuutta Jallu-vaari ei pitänyt minkään arvoisena.⁹² Samaten puolison tahallinen saattaminen mustasukkaiseksi tuomittiin jyrkästi.⁹³ Myös Jallun kotilääkäri käsitteli mustasukkaisuutta otsikolla "Vaaniva kyy", varoittaen antamasta tunteelle liikaa valtaa parisuhteessa.⁹⁴

⁸⁸ "Miksi mies kyllästyy naiseen? – Jallun kotilääkäri kertoo" (art.). Jallu 12/1959, 40–41.

⁸⁹ Esim. Sakari C. Mattila, "Kesäleskeys, eräs sangen mielenkiintoinen inhimillisen elämän probleemi" (art.). Jallu 8/1959, 25.

⁹⁰ Esim. Lewis Thompson, "Hän on sairas, kärsivä ihminen! Älkäämme tuomitko vaan tukekaamme" (art.). Jallu 4/1958, 6–7, 32.

⁹¹ Esim. "Jallu-vaarin keinutuolissa". Jallu 5/1961, 28.

⁹² Esim. "Jallu-vaarin keinutuolissa". Jallu 7/1961, 25; Jallu 9/1961, 23.

⁹³ "Jallu-vaarin keinutuolissa". Jallu 4/1959, 35; Jallu 4/1961, 28.

⁹⁴ "Vaaniva kyy – Jallun kotilääkäri kertoo" (art.). Jallu 8/1959, 29, 26.

Jallu-vaarin käsitellessä mustasukkaisuutta alhaisena tunteena, jopa ”rakkauden pahimpana vihollisena”⁹⁵, löytyi lehdestä myös vastakkaisia ohjeita suotavasta omistushalusta suhteen toiseen osapuoleen. Eronneiden rouvien mainetta käsittelevässä artikkelissa vuodelta 1961 todettiin, että ”Jokainen normaali nainen on mustasukkainen miehestään”, ja tämä tunne on ”kaunis, yhteiskuntaa säilyttävä tunne”.⁹⁶ Erityisesti naisen mustasukkaisuudesta, ”joka usein on tervettä omistushalua”, kirjoitettiin muissakin artikkeleissa tärkeänä, järkevänä ja luonnollisena tunteena: ”Mikäli aviovaimolla ei ole epäilyksiä miehensä uskottomuudesta, on hän erittäin hyväuskoinen.”⁹⁷

Jallun kotilääkäri -palstan artikkelissa ”Miksi mies kyllästyy naiseen” miehen viihtyminen – ja mahdollisesti myös uskollisuus – avioliitossa lankesi naisen vastuulle. Artikkelissa todettiin, että mies saattaa kyllästyä avioliiton kaavamaisuuteen, ja että on naisen haasteena pysyä mielenkiintoisena tämän estämiseksi.⁹⁸ Naista kuitenkin kannustettiin kertomalla, että vaistonvaraisesti toimimalla ja kaavautumista välttämällä tämän olisi mahdollista onnistua:

Mies ei tunne mitään rajoja, eikä mikään sääntö pidä häneen nähden täsmällisesti paikkaansa, mutta kaikesta huolimatta mies pystyy rakastumaankin, ja naisellisen intuition varassa toimiva vaimo kykenee ylläpitämään rakkautta jatkuvastikin, vaikka tunne muuttaisikin muotoaan – laajenisi, jalostuisi, syvenisi, – eikä mies jätä. Kenties hän poikkeaa askelen joskus sivummalle, mutta ei jätä. Silloin pitäisi kaiken olla niinkuin kuuluu.”⁹⁹

Toisaalta niin ikään kotilääkäripalstalla julkaistussa, avioliiton kaavamaisuuden ansoista varoittavassa artikkelissa ”Tekeekö avioliitto lemmen arkiseksi?” muistutettiin myös miestä tämän panostuksen tärkeydestä:

⁹⁵ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. Jallu 4/1961, 28.

⁹⁶ Sulo Lehtonen, ”Maukkaita makupaloja? Maailman murjomia? – Millainen on eronneiden rouvien maine?” (art.). Jallu 1/1961, 11.

⁹⁷ Veikko Lahti, ”Suomalainen nainen osa 3: Avioliitto” (art.). Jallu 1/1961, 3.

⁹⁸ ”Miksi mies kyllästyy naiseen – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). Jallu 12/1959, 40.

⁹⁹ Ibidem.

*Ajamaton parransänki, ryppyiset housut, parturia kaipaava niskatukka – eivät ole sallittuja avioliitossa sen enempää kun eivät olleet poikamiesvuosinakaan. Arjen karkoittamisessa ei suinkaan riitä toisen osapuolen toiminta. Yhdessä siinä on oltava.*¹⁰⁰

Jallun kotilääkäri -palsta välitti asetelmaa, jossa miehen rooli oli olla seksuaalisten suhteiden asiaan perehtynyt osapuoli, aktiivinen toimija, jonka tuli jouhevasti johdatella nainen lakanoiden väliin. Oikeaoppisen miehen kuului hallita tilannetta ja huomioida myös naisen tarpeet ja toiveet, joita tämä ei välttämättä uskaltanut tai osannutkaan ilmaista. Miehen tuli hallita teoria ja tekniikka, naisen taas pyrkiä toteuttamaan ”luonnollista naiseuttaan”. Malli miehestä eräänlaisena naisen tutorina seksuaalisuuteen on tuttu ajalla suosituista ”aviollisen yhdyselämän” malleiksi ja matkaoppaiksi suunnatuista seksuaalioppaista.¹⁰¹ 1900-luvun alkupuoliskolla selvästi suosituin Suomessa luettu seksuaaliopas oli Theodoor Van de Velden *Täydellinen avioliitto*, jonka suomennos ilmestyi 1933.¹⁰² Van de Velden teosten vaikutus näkyi myös *Jallun* sivuilla: *Täydellistä avioliittoa* suositeltiin seksuaaliteitouden perusteoksena, ja oppaiden asenteita ja käsityksiä toistettiin taajaan.¹⁰³

Jallun kirjoittelussa vallitsi komplementaarinen sukupuolikäsitys: nainen ja mies esitettiin olemukseltaan erilaisina, mutta toisiaan täydentävinä. Sukupuolet saatettiin kuvata toisilleen vieraina, jopa käsittämättöminä.¹⁰⁴ Sukupuolten välisestä vihanpidosta puhuminen oli kuitenkin *Jallun* sivuilla harvinaista, vaikka esimerkiksi 1950-luvun yhdysvaltalaisissa mieslehdissä sukupuolet saatettiin asettaa aggressiivisestikin toisiaan vastaan.¹⁰⁵ Taustalla olivat toisen maailmansodan jälkeiset muutokset yhdysvaltalaisessa kulttuurissa, kuten

¹⁰⁰ ”Tekeekö avioliitto lemmen arkiseksi? – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 10/1959, 29.

¹⁰¹ Vrt. esim. Van de Velde 1952, passim. Seksuaalioppaista ks. Helén 1997, 309.

¹⁰² Helén 1997, 309–310.

¹⁰³ ”Kirjoista ehkä apu – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 11/1959, 29. Vrt. esim. Van de Velde 1953 72–73 ja ”Edut ja haitat - Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 4/1958, 33.

¹⁰⁴ Esim. ”2 eri asiaa: olla mies ja olla nainen – Jallun kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 6/1959, 29.

¹⁰⁵ Pitzulo 2011, 29.

naisten lisääntynyt työssäkäynti ja kulutuskulttuurin nousu, joiden koettiin vievän pohjaa perinteiseltä maskuliinisuudelta.¹⁰⁶ Sukupuoliroolirajojen epäselventymisen tuottama ahdistus¹⁰⁷ purkautui sukupuolten vihamielisenä vastakkainasetteluna aikakauslehdistön kirjoittelussa.¹⁰⁸

Vastaavaa vihanpitoa ei ollut löydettävissä *Jallun* sivuilta. Ainoastaan vuonna 1961 julkaistun englantilaiseen alkuperäistekstiin pohjautuvan artikkelisarjan ”Näin saavutat menestystä naismaailmassa” alussa julistettiin naisesta ja miehestä: ”He tarvitsevat toinen toistaan, mutta heidän välillään on aina vihamielisyys näkökannoista.”¹⁰⁹ Tällöinkin mukana oli muistutus sukupuolten tarpeellisuudesta toisilleen.

Ymmärrysvaikeuksista huolimatta naisen ja miehen katsottiin useimmissa *Jallun* artikkeleissa elävän paras elämä keskenään, ei yksin tai omissa ryhmissään. Erityisen vahvasti tämä päti naisiin. Esimerkiksi artikkelisarjan ”Suomalaisen naisen elämä” neljäs osa ”Yksinäisyys” maalasi varsin epätydyttävää kuvaa naimattoman naisen elämästä. Avioliitto esiintyi artikkelisarjassa olennaisena osana suomalaisen naisen elämää, mutta epäonnistuksessaan sen solmimisessa, päätyessään avioeroon tai puolison kuollessa ”näköalat eivät ole lohdulliset yksinäisillä naisilla”:

*Hän [yksinäinen nainen] ei voi täyttää naisensaansa täysin yhteiskunnassa, jossa on liian paljon naisia. Luonto on evästännyt hänet kaikella valmiudella yhdyselämään ja sukupuoliseen kanssakäymiseen miehen kanssa, mutta ilman avioliittoa eivät nuo edellytykset tule käytetyiksi, eivät ainakaan hyväksytyjen muotojen puitteissa.*¹¹⁰

¹⁰⁶ Pitzulo 2011, 15.

¹⁰⁷ Pitzulo käyttää termiä ”gender anxiety”. (Pitzulo 2011, 15.)

¹⁰⁸ Pitzulo 2011, 23; 29.

¹⁰⁹ Allen Andrews, ”Näin saavutat menestystä naismaailmassa. Osa 1” (art.). *Jallu* 7/1961, 28–29.

¹¹⁰ Veikko Lahti, ”Suomalaisen naisen elämä, osa 4: Yksinäisyys” (art.). *Jallu* 2/1961, 3.

Mitä pitemmälle vuodet vierivät, sitä tyhjemmäksi yksinäinen nainen tuntee itsensä. Usein hänen ulospäinsuuntautuva aggressiivisuutensa kääntyy yksinomaan työhön. Kassanhoitajana, sairaaloiden osastonhoitajina, kirjanpitäjinä – tällaisissa ammateissa he ovat korvaamattomia.¹¹¹

Komplementaariseen sukupuolikäsitykseen sopien mies esitettiin tärkeänä ja tarpeellisenä naisen elämän täydentäjänä. Esimerkiksi yksinäisen naisen omistautumisen työnteolle katsottiin tekstissä tuottavan tarpeellisuuden tunnetta korvaukseksi patoutuneesta seksuaalisuudesta, ”se kasvattaa halun olla arvostettu työssä, jos ei naisena”.¹¹² Täysipainoiseen naisena olemiseen tarvittiin kuitenkin miestä. Yksinäisten naisten suuren määrän ja epätoivoisuuden lietsominen on helppoa lukea fantasiaa ruokkivana tekstinä: sen mukaanhan suomalainen mies elää maassa, joka suorastaan pursuaa seuraa kaipaavia naisia.

1.3. Puhtoinen suomineito ja vaarallinen vamppi

Avioliiton merkittävän aseman ja avioeron ei-toivottavuuden huomioon ottaen puolison valinta nousi 1960-luvun vaihteen *Jallussa* keskeiseksi kysymykseksi. Oli valittava oikein ja pitkällä tähtäimellä, sillä kerran avioliittoon astuttua poispääsy oli vaikeampaa, jo laillises-takin näkökulmasta. Voimassa olleen vuoden 1929 avioliittolain mukaan avioeron saattoi saada vain laillisin perustein, kuten jos toinen puolisoista oli ”tehnyt huorin” – ollut sukupuolisuhteessa avioliiton ulkopuolella – tai syyllistynyt törkeään pahoinpitelyyn.¹¹³ Toinen avioliiton osapuolista oli siis osoitettava lain edessä syylliseksi eroon.

”Suomalaista naistyyppiä” pidettiin lehden kirjoituksissa yleisesti ottaen otollisena vaimo-tyyppinä: tasaisena ja luotettavana, puhtaana ja viattomana, sekä toisaalta vahvana ja

¹¹¹ Veikko Lahti, ”Suomalaisen naisen elämä, osa 4: Yksinäisyys” (art.). *Jallu* 2/1961, 29.

¹¹² *Ibidem*.

¹¹³ Avioliittolaki (1929.)

sitkeänä.¹¹⁴ Suomalaisen luonnon ja naisen kauneutta runollisiin mittoihin asti ylistävässä artikkelissa ”Metsälammen lumous” maalailtiin idealisoidun suomalaisen naisen tunnusmerkkejä:

*Luonnontuoreus, puhtaus, viattomuus – hiven äidillisyyttäkin... Ei riehuva intohimoa – vaan tasaista, syvällä piilevää loputonta uhrautuvaisuutta, pinnan alla asuvaa herkkää, lämmintä tunnetta, joka vaatii vähemmän kuin antaa, voimakasta tunnetta, jonka saattaa tajuta ikäänkuin vain aavistamalla...*¹¹⁵

Idealisoitua suomalaista naista esiteltiin *Jallun* sivuilla Suomen keskeisenä ”luonnonvarana” ja tärkeänä Suomi-kuvan ja Suomen tunnettavuuden lähettiläänä ulkomailla.¹¹⁶ Suomalaisen missien, näyttelijöiden ja viihdeartistien kansainvälistä menestystä hehkutettiin, ja niille, jotka eivät olleet vielä lyöneet läpi ulkomailla, julistettiin suurta tulevaisuutta. Samalla saatiin tietenkin loistava tilaisuus vähäpukeisten nelivärikuvien esittelemiseen.

Muutkaan kansalliset stereotypiat eivät toki olleet lehdelle vieraita: esimerkiksi monet matkakertomukset, novellit ja historiaan pohjaavat artikkelit nojasivat pitkältikin eksoottisilla ulkomaiden naisilla hekumointiin.¹¹⁷ Vaikka vieraiden maiden naisiin liitettiin monia kiehtovia mielikuvia, kuten kiihkeyttä tai vapaamielisyyttä, heitä harvemmin esiteltiin suomalaiselle miehelle potentiaalisina aviopuolisoina.¹¹⁸ Kun ulkomaalaisten irtosuhteiden fantasiaista palattiin lähemmäs arkitodellisuutta, oli suomalainen nainen etusijalla.

¹¹⁴ Esim. Sulo Lehto, ”Metsälammen lumous” (art.). *Jallu* 8/1959, 36; Veikko Lahti, ”Suomalainen nainen osa 3: Avioliitto” (art.). *Jallu* 1/1961, 3.

¹¹⁵ Sulo Lehto, ”Metsälammen lumous” (art.). *Jallu* 8/1959, 36.

¹¹⁶ Esim. artikkelissa ”Puuttuuko neito kuvasta” tuumattiin: ”On maamme köyhä – siksi jää, jos kultaa kaviannet, mutta viehkeä suomalainen nainen – hän on meidän parasta omaisuuttamme. Mainonnallisestikin – erityisesti matkailun yhteydessä.”. (Eino Tiihonen, ”Puuttuuko neito kuvasta” (art.). *Jallu* 10/1959, 36–37.)

¹¹⁷ Esim. Eino Tiihonen, ”Puuttuuko neito kuvasta” (art.). *Jallu* 10/1959, 36–37; Veikko Salonen, ”Mitä suomalaisen miehen tulee tietää Euroopassa” (art.). *Jallu* 4/1959, 4–7, 27–28.

¹¹⁸ Esim. Veikko Salonen, ”Mitä suomalaisen miehen tulee tietää Euroopassa” (art.). *Jallu* 4/1959, 4–7, 27–28.

”Luonnollisen” ja ”ikiaikaisen” suomalaisnaisen vastakohtaa ei tarvinnut hakea ulkomailta asti: myös ”nykyaikainen” ja kaupungistunut nainen saivat teksteissä kritiikkiä osakseen. ”Metsälammen lumouksessa” kuvailtiin vaatimattoman ja pyyteettömän suomineidon vastapoolia:

*Maalatut ripset, korsettien muokkaama vyötärön kaari, äärimmilleen esiinpuserretun poven puseron kudoksen kestävyyttä koettelevat muodot... Piikkikorot, nylonia, huulipunaa, verenvärisiä kynsiä, tekoraukeutta, jääkylmiä ajatuksia, laskelmointia, nautinnonhalua, hyödyn etsintää...*¹¹⁹

Varoittelua kaupungin ja kaupunkilaisen elämäntyylin vaaroista ja niiden tuomasta uhasta varsinkin naisten moraalille oli Suomessa levitetty jo Helsingin olympiakisojen alla vuonna 1952.¹²⁰ *Jallussa* kaupunkiympäristön esittämistapa oli kaksijakoinen: kaupunkiympäristö – varsinkin pääkaupunkiseutu – esitettiin monessa artikkelissa moraalisesti rappeuttavana,¹²¹ ja omaa, kaupungistumisen ja kansainvälistymisen leimaamaa aikaa saatettiin kritisoida – lehden myöhemmän kehityksen huomioon ottaen hieman huvittavasti – ”kiihkeänpaljaana nykyaikana”¹²² joka ”suosi liian alastonta seksuaalisuutta”¹²³. Toisaalta kaupunkien esitystapa saattoi olla ihannoivakin: esimerkiksi kaupunkien viihdetarjontaa esiteltiin myönteisessä valossa ja runsain kuvin.¹²⁴ Kaupunki esitettiin *Jallun* sivuilla yhtä aikaa sekä vetävänä ja iloluontoisena että kevytkenkäisenä ja vaarallisena.

¹¹⁹ Sulo Lehto, ”Metsälammen luomous” (art.). *Jallu* 8/1959, 36.

¹²⁰ Ks. Urponen 2010, 50.

¹²¹ Esim. Sulo Lehtonen, ”Huoltopoliisin varoittava sana lasten vanhemmille kautta maan: älkää päästäkö heitä yksin Helsinkiin!” (art.). *Jallu* 2/1958, 6–7; Leo Ahotie, ”Kävin messuilla. Tositarina – ja varoittava esimerkki – hyvästä pääkaupungistamme” (art.). *Jallu* 1/1959, 6–7; Sulo Lehtonen, ”Ostosten tekoa vaiko tuule-tusta? Maaseudun rouvien Helsingin matkat” (art.). *Jallu* 2/1960, 8–9.

¹²² Olli-Pekka Lehto, ”Suudelman inflaatio” (art.). *Jallu* 3/1959, 36.

¹²³ Sulo Lehtonen, ”Vaimo vai vamppi?” (art.). *Jallu* 3/1958, 5.

¹²⁴ Esimerkiksi *Jallun* toimituksella ja striptease-esityksistään tunnetulla ravintola Espilällä oli molemminpuoleisesti kannattava suhde: lehti sai esityksistä ilmaista kuvamateriaalia ja ravintola ilmaista mainosta. (af Enehjem 2008, 78.)

Nykyaikaisen ja urbaanin ”vamppityypin” naisista varoiteltiin *Jallun* sivuilla useampaan otteeseen. Vaarallista vampppia neuvottiin välttämään seurustelu- ja varsinkin avioaikeissa, sillä heidän varoiteltiin olevan usein neuroottisia tai vähintäänkin frigidejä.¹²⁵ Frigiditeetti, seksuaalinen tunnekylymys, nousi artikkeleissa monen häiriötilan taustatekijäksi. Esimerkiksi monien nymfomaanien, vampppien ja prostituoitujen kirjoitettiin mitä useimmin olevan frigidejä, sillä muuten heidän naisellinen luontonsa ei kestäisi jatkuvaa parinvaihtoa.¹²⁶

Neuroottisuuden ja frigidiyden käsittelyn *Jallun* sivulla voi liittää freudilaisen ajattelun popularisoitumiseen 1950-luvulla. Tuolloin dynaaminen psykiatria ja psykoanalyttiset opit vahvistivat Suomessakin asemiaan.¹²⁷ Myös seksuaalisuuden ilmiöistä alettiin keskustella dynaamisen psykologian näkökulmasta. 1950- ja 60-lukujen vaihteessa myös aikakauslehdissä alettiin käsitellä sukupuolielämän ongelmia yksilön tiedostamattomien ristiriitojen kautta.¹²⁸ *Jallussa* tämä trendi ilmeni kertomuksina ja esimerkkitapauksina frigidien, nymfomaanien ja varsinkin prostituoitujen naisten onnettomista elämäntarinoista niihin liitettyine psykoanalyttisine tulkintoineen.¹²⁹ Melko suoraan freudilaisuuteen tuntuisi viittavan myös artikkelissa ”Suomalaisen naisen elämä, osa 4” esitetty ajatus yksinäisten naisten työstä ja kulttuuriharrastuksista sijaistoimintana, purkautumisreittinä patoutuneelle seksuaaliselle voimalle.¹³⁰

Kiinnostavan ristiriidan lehden sisällössä muodostaa se, että vaikka vaimomateriaaliksi suositellaan usein liiallisesta erotiikasta riisuttua ja vaatimattomampaa tyyppiä, juuri nämä ”vampahtavat”, erotisoidut ja voimakkaasti meikatut naiset muodostivatkin huomattavan

¹²⁵ Esim. Lewis Thompson, ”Hän on sairas, kärsivä ihminen! Älkäämme tuomitko vaan tukekaamme” (art.). *Jallu* 4/1958, 6–7, 32; ”Kierrä kaukaa – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 3/1960, 33.

¹²⁶ Esim. ”Kylmä nainen – *Jallun* kotilääkäri kertoo” (art.). *Jallu* 2/1958, 33.

¹²⁷ Helén 1997, 291.

¹²⁸ Helén 1997, 298–299.

¹²⁹ Esim. Lewis Thompson, ”Hän on sairas, kärsivä ihminen! Älkäämme tuomitko vaan tukekaamme” (art.). *Jallu* 4/1958, 6–7, 32.

¹³⁰ Veikko Lahti, ”Suomalaisen naisen elämä, osa 4” (art.). *Jallu* 2/1961, 2–3, 29.

osan lehden kuvituksesta. Tekstin ja kuvituksen irrallisuus toisistaan ja jopa ristiriitaisuus oli Jallulle tyyppillistä, eikä tässä suhteessa tapahtunut suurta muutosta lehden ensimmäisellä ilmestymisvuosikymmenellä. Artikkeleiden kuvittaminen hekkeillä naishahmoilla muistuttaa lehden luonteesta kaupallisena julkaisuna, jonka ensisijainen tehtävä oli tuottaa voittoa, ei valistaa. Rungas kuvitus mahdollisti lehden lukemisen myös kuvakirjana, mikäli lukija ei tuntenut mielenkiintoa usein pitkiinkin artikkeleihin. Kuvat saattoivat houkutella myös tekstin pariin, tai ainakin ostamaan vetävällä kannella varustetun lehden.¹³¹

Kuten lehden luomassa kuvassa kaupunkielämästä, myös sen suhteessa ”vamppityypin” naiseen kulkee rinnan kaksi elementtiä, vaara ja viehätys. Varoittavat tarinat miehiä saalistavista, aloitteellisista naisista saattoivat epäilemättä toimia myös eroottisesti virittävänä lukemistona. Kuten ulkomaalaistenkin naisten kohdalla, lehti ruokki fantasiaa kuvauksiltaan satunnaisista kohtaamisista eksoottisten ja epätavallisten naisten kanssa, mutta vakavammalla sävyllä arkielämää ohjeistaessaan vahvasti perinteisiä toimintamalleja, kuten avioliittoa suomalaisen naisen kanssa. Esimerkiksi Jallu-vaarin palstalla naisen aloitteellisuuden sukupuoltenvälisen tuttavuuden tekemisessä ei kannustettu, vaan se katsotaan miehen tehtäväksi.¹³² Samaten lomaromansseja ulkomaanmatkoilla pidettiin epätodennäköisinä ja hankalina solmia.¹³³

Kuitenkin, seksuaalisen mielenkiinnon herättämisen lisäksi – ja sen kautta – lehti on voinut tarjota lukijalleen eskapismia, hetken pakolipun arkitodellisuudesta.¹³⁴ Toisaalta *Jallussa* kirjoitettiin esimerkiksi avioliiton huolista ja haasteista, sekä neuvottiin seksuaalisuuteen liittyvien kysymysten saralla. *Jallu* tarjoili luettavaa sekä seikkailua ja sensaatiota etsivälle

¹³¹ Mauri Lintera on arvioinut noin 97% Jallun menekistä tulleen irtonumeromyynnistä. (Auvinen 1987, 55.)

¹³² Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 3/1960, 38; *Jallu* 12/1961, 28.

¹³³ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 2/1961, 30.

¹³⁴ Myös esimerkiksi Playboy julisti tehtäväkseen ”ohjata lukijoidensa ajatukset toisaalle atomiajan ahdistuksesta” (”diversion of the anxieties of the Atomic Age”). (Pitzulo 2011, 19.)

että sitoutumista arvostavalle – eivätkä nämä kategoriat välttämättä sulkeneet toisiaan pois.

Rinta rinnan *Jallun* sivuilla kulkeneet fantasia ja arkitodellisuuden ohjeistus mahdollistivat lehden monenlaiset lukutavat, monenlaisille lukijoille. Naislukijoistaan huolimatta ensisijaisesti miesyleisölle suunnattu *Jallu* sisälsi huomattavasti enemmän kuvauksia erilaisista nais- kuin miestyypeistä. Miestyypeistä kuvailluimpia olivat vieras, ulkomaalainen mies¹³⁵, sekä rivien välistä myös homoseksuaali mies. Kenties keskittäessään tekstinsä naisiin ja ”toisenlaisiin” miehiin *Jallu* jätti ”miehen” osan pitkälti avoimeksi ja oli näin helposti hyvin erilaistenkin – erityisesti suomalaisiksi ja heteroseksuaaleiksi itsensä mieltävien – mieslukijoiden lähestyttävissä.

¹³⁵ Esim. G. A. Viitala, ”Onko suomalainen nainen helppo saalis” (art.). *Jallu* 5/1959, 8–10. Hj. Järvikunnas, ”Älä usko heti kaikkea!” (art.). *Jallu* 8/1959, 8–9, 33.

2. PUOLUSTUSKANNALLA MUUTTUVASSA MAAILMASSA (1962–1965)

Vuonna 1965 keskustelu seksuaalikulttuurista astui entistä näkyvämmälle sijalle suomalaisessa lehdistössä. Näkyväksi perinteisten sukupuoliroolien kritisoijaksi nousi vuonna 1965 keskustelutilaisuuden pohjalta muodostettu yhdeksänhenkinen Ryhmä 9, jonka toiminnan jatkajaksi perustettiin vuonna 1966 Yhdistys 9. Yhdistys ajoi radikaalia sukupuoli-ideologiaa, joka tavoitteli sukupuoleen perustuvan roolijaon hävittämistä ”niiltä alueilta, joilla se ei ole tarkoituksenmukainen”. Käytännössä tämä tarkoitti muun muassa perheiden työnjaon ja kasvatuksen uudistamista, päivähoiton kehittämistä ja sukupuolielämää koskevien asenteiden ja käytäntöjen tasa-arvoistamista muun muassa ehkäisyvälineiden saatavuutta parantamalla ja aborttilainsäädäntöä lieventämällä.¹³⁶ *Jallussa* seksuaalisuus oli tuttu puheenaihe jo vanhastaan, mutta vuosi 1965 korostui lehdessä keskimääräistä runsaamman parisuhteeseen ja seksuaalisuuteen liittyvän kirjoittelun kautena, mikä selittää lähteideni painottumiseen kyseiselle vuodelle.

2.1. Puiseva, mutta keskeinen avioliitto

Avioliittoa käsiteltiin vuosina 1962–65 *Jallun* sivuilla varsin ongelmakeskeisestä näkökulmasta. Teksteissä liittoja uhkasivat niin avioelämään kyllästyminen kuin muuttuva moraalikin, joka salli avioeron ottamisen entistä herkemmin. *Jallussa* ei kuitenkaan ryhdytty haastamaan avioliittoinstituution asemaa. Avioeroja käsiteltiin teksteissä ongelmallisina ja epäsuotuisina ilmiöinä. Kaikkine lieveilmiöineenkin avioliitto ja perhe saivat keskeisen sijan ihmisyyksilön elämässä.

¹³⁶ Mickwitz 2008, 27–31, 39–40. Julkunen 1994, 188–189.

Intohimon laimeneminen yhdessä elettyjen vuosien kuluessa nousi avioliittoa käsittelevien artikkelien useimmin käsitellyksi teemaksi.¹³⁷ Vaikka aviolliseen kyllästymiseen kiinnitettiin lehdessä runsaasti huomiota, ei Jallu-vaarin palstalla tutkimallani aikavälillä juuri pyydetty neuvoa kyseiseen ongelmaan. Jallu-vaarin avioliiton yhteiskunnallista roolia korostavissa näkemyksissä¹³⁸ ei ylenpalttiselle intohimolle ylipäänsä kehoitettu antamaan liian suurta sijaa:

*Leiskuvat intohimot ja toisaalta romanttinen ylihömpötys eivät useinkaan anna pohjaa kestäväälle avioliitolle.*¹³⁹

*Avioliitto on sosiaalinen ”laitos”, joka perustuu molempien osapuolien keskinäiseen mieltymykseen, eikä tämä mieltymys suinkaan saa rajoittua erotiikkaan ja seksuaalielämään. Paljon enemmän on kysymys.*¹⁴⁰

Jallu-vaarin näkemyksen mukaan

*Avioliiton on tarkoitus kestää monia kymmeniä vuosia, joista lähes suurin osa on hiljaisenpuoleista yhteiselämää ja sisällöltään kaikkea muuta kuin eroottista. Olohuone luonnehtii sitä paremmin kuin makuukamari.*¹⁴¹

Kestävän avioliiton ideaalia pidettiin esillä muuallakin *Jallussa*.¹⁴² Avioeroista kirjoitettiin moraalisesti arveluttavina ilmiöinä: esimerkiksi artikkelissa ”Vapaa viidenteen avioliittoon” kaupungit – eritoten Helsinki – niittivät korkeimpien avioerotilastojensa ansiosta paheksuntaa, kun taas vähemmän eroalttiuden takia maaseutu näyttäytyi idyllisempänä:

¹³⁷ Esim. Albert Ellis, ”Avioliiton seitsemäs vuosi” (art.). *Jallu* 3/1962, 2–3.; Pekka Honka, ”Ei nainen hylkää bikiniensä yläosaa” (art.). *Jallu* 10/1963, 32–33, 22.; Veikko Ennala ”Maistuuko avioliittonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27.; Veikko Ennala ”Tapaus Volmari” (art.). *Jallu* 3/1965, 16–17.; Jayne Mansfield [Ei otsikkoa] (pak.). *Jallu* 10/1965, 28.

¹³⁸ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 9/1962, 29.

¹³⁹ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 9/1965, 21.

¹⁴⁰ ”Jallu-vaarin keinutuolissa. *Jallu* 7/1964, 27.

¹⁴¹ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 8/1963, 21.

¹⁴² Esim. Tomi Ström, ”Vapaa viidenteen avioliittoon”. *Jallu* 11/1963, 8–9.; Albert Ellis, ”Avioliiton seitsemäs vuosi”. *Jallu* 3/1962, 2–3.; Pekka Honka, ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva” (art.). *Jallu* 5/1964, 22–23, 34.

*Juuri kaupungit ovat pahasta, voisivat avioerotuomarit sanoa. Vihreän veran äärellä havaitsee, miten Suomen laaja maaseutu elää vielä onnekasta idylliään.*¹⁴³

Ajatus maaseudusta vielä toistaiseksi ”turmeltumattomana” alueena jatkoi siis elämäänsä Jallun sivuilla. Kaupungistumiseen liitetyt ilmiöt, kuten avioerojen kohonnut määrä sekä yksinäisyys¹⁴⁴, esittelivät taas kaupunkien vaarallisuutta elinympäristöinä. Toisaalta, *Jallun* teksteille tyypillisesti, tekstit oli mahdollista tulkita monella tapaa. Esimerkiksi ”Vapaa viidenteen avioliittoon” korosti otsikossaan nimenomaan avioerojen positiiviseksi miellettyä puolta, uudelleen saavutettua vapautta. Myöskään artikkelin kuvitukseksi liitetty vähäpukeinen ja kutsuvasti naurava vaaleaverikkö viesti enemmänkin uuden vapauden mahdollisuuksista kuin avioerojen onnettomuudesta.

Päiviteltyjen avioerojen suotuisampi käänköpuoli oli löydetävissä myös artikkelista ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva”, joka toisti eronneiden rouvien sammumattomia sukupuolisia tarpeita ja seurankaipuuta. Artikkelin loppupuolella spekulointiin myös muotiin tulevan uudenlaisen avioliittokulttuurin. Tällä tarkoitettiin Hollywoodista tuttua ”peräkkäistä moniavioisuutta”, jossa avioliittojen ei enää solmittaessa välttämättä oletettukaan kestävän koko elinikä. Artikkelin mukaan avioerot olivat nykyisellään naisille erityisen vaikeita, koska vallalla oleva kestävän yksiavioisuuden ihanne yhdistettynä käsitykseen naisten yksiavioisesta olemuksesta latasi suuria paineita naisten avioliitolle. Kyse oli kuitenkin kirjoittajan nähden kulttuurisesta ilmiöstä, josta – toisin kuin biologisista ja evoluutioperäisistä ilmiöistä – oli mahdollisuus neuvotella uudelleen¹⁴⁵:

¹⁴³ Tomi Ström, ”Vapaa viidenteen avioliittoon” (art.). *Jallu* 11/1963, 9.

¹⁴⁴ Esim. Peter Laine, ”Yksin! Yksin! Yksin!” (art.). *Jallu* 8/1963. 4–5, 28.

¹⁴⁵ Samantyyppisiä näkemyksiä löytyi myös Veikko Ennalalta (Veikko Ennala, ”Maistuuko avioliitonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 26.

Tutkijat, jotka ovat perehtyneet avioliiton pitkään historiaan oivaltavat, että nykyisen järjestelmän ei tarvitse olla pysyvä. Aikanaan se voi väistyä jonkin uuden tieltä. Arkiajattelun mukaan mies on luotu moni-, nainen yksiavioiseksi, ja vaikka asia ei tietenkään ole näin yksinkertainen, siinä on jotakin perää. Kysymyksessä on kasvatuksen tulos.¹⁴⁶

Hongan kirjoitus mursi *Jallun* perinnettä kirjoittaa miehen ja naisen olemuksista biologiaan sidottuina. Vaikka kyse ei ollutkaan johdonmukaisesta paradigman vaihdoksesta lehden kirjoittelussa, teksti ilmensi osaltaan uudenlaisten keskustelujen ja tulkintojen mahdollisuutta.

Kerrotuista avioliiton uhkakuvista ja arvioidusta muutospaineesta huolimatta yksiavioisuus ja aviollinen uskollisuus säilyivät *Jallun* sivuilla moraalisesti korkea-arvoisimpina parisuhteen muotoina. Esimerkiksi parisuhteiden seksielämän piristämiseen suunnatut vinkit olivat nimenomaan avioparien kahdenkeskisesti toteutettaviksi suunnattuja. Syrjähyppyjä ei suositeltu, joskin ajatuksissa ja asustautumisessa saatettiin kehottaa leikkimään vierastakin.¹⁴⁷ Päänsisäisen uskottomuuden suositteluun vaati perusteluja jopa vapaamielisistä kirjoituksistaan tunnetulta toimittajalta Veikko Ennalalta:

Kysymykseen, eikö mies tai nainen, kuvitellessaan vuodekumppanikseen jotakuta toista, itse asiassa silloin tee aviorikosta, on tietenkin vastattava myöntävästi. Mutta eikö se lopultakin ole pienempi kahdesta pahasta, oikeastaan kolmestakin, jos toiseksi niistä laskemme ”todellisen” so. ruumiillisen aviorikoksen ja kolmanneksi toivottoman kyllästymisen. Kaiken lisäksi on muistettava, että kukaan ei voi kahlita kenenkään ajatuksen lentoa, se ei ole keskiaikaisilla siveysvöillä lukittavissa.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Pekka Honka. ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva” (art.). *Jallu* 5/1964, 22–23, 34.

¹⁴⁷ Veikko Ennala ”Maistuuko avioliittonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27.

¹⁴⁸ Veikko Ennala ”Maistuuko avioliittonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27.

Artikkelissa esiteltiin myös radikaalimpia ehdotuksia, joita oli esitetty ratkaisuksi avioliittokumppaniin ikävystymiseen. Näihin kuuluivat esimerkiksi määräaikaiset avioliitot ja kymmenkunnan miehen ja naisen muodostamat ”seksuaalirenkaat”, jotka toimisivat yhtenä suurena perheenä yhteisine jälkeläisineen. Nämä vaihtoehdot kuitenkin tyrmättiin epätydyttävinä, ensimmäinen liitoissa syntyneiden lasten kannalta hankalana ja toinen intiimiyden tunnun puuttuessa.

*Aisti-ilot parhaimmillaankaan eivät tee tyhjäksi ihmisen kaipausta olla lähellä jotakuta sellaista, jonka tuntee ehdottomasti omakseen.*¹⁴⁹

Perinteiselle avioliitolle vaihtoehtoisia parisuhdemuotoja ei siis artikkelissa tyrmätty niinkään moraalittomina, vaan epäkäytännöllisinä ja ihmisen ”luonnollista” omistushalua palvelemattomina. Tämä toisaalta sopi vahvasti nimenomaan Ennalan yksilönvapautta enemmän kuin yleisiä normeja painottavaan tyyliin.

Suomalaisten aviollisen uskollisuuden arvostaminen tulee esiin myös Elina Haavio-Mannilan tutkimustuloksissa. Yli 90 % Haavio-Mannilan tutkimukseen haastatelluista suomalaisista piti ehdotonta aviollista uskollisuutta tärkeänä.¹⁵⁰ *Jallunkaan* parisuhdeartikkelit eivät kannustaneet uskottomuuteen, mutta miehille sallittiin niissä enemmän aviollista poikkeamavaraa kuin naisille. Miehen syrjähyppyjä ei vakavampisävyisissä teksteissä kuitenkaan ihannoitu, vaan käsiteltiin ennemminkin epätydyttävän avioelämän lieveilmiöinä. Naisen kohdalla uskottomuudesta puhuttiin huomattavasti vähemmän, mutta sävy oli selvästi tuomitsevampi. Esimerkiksi Jallu-vaarin palstalla kesää yksin viettävän aviovaimon kesäsuhtehaaveisiin vastattiin selväsanaisesti:

¹⁴⁹ Veikko Ennala ”Maistuuko avioliittonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 26.

¹⁵⁰ Haavio-Mannila 1968, 185.

*Jallu-vaari ei voi suositella mieskesäleskille mitään riemukasta laidunaikaa kaupungin öissä, mutta naiskesäleskien kohdalla täytyy todeta, että ei, Ei missään tapauksessa.*¹⁵¹

Jallu-vaari ei vastauksessaan erittele syitä miesten ja naisten eri uskollisuusstandardeihin. Taustalta voi olettaa löytyneen *Jallulle* tyypillisen sukupuolitetun uskollisuusnormiston, mutta myös pelon ei-toivotusta raskaudesta, josta huolehtiminen olisi oletettavasti jäänyt naisen – ja mahdollisesti myös tämän aviomiehen – harteille. Suhtautumisen voi nähdä korreloivan Haavio-Mannilan tutkimustulosten kanssa: naisen ehdotonta uskollisuutta avioliitossa pidettiin kaikissa haastatelluissa ryhmissä tärkeämpänä kuin miehen.¹⁵² Kun esimerkiksi sota-aikoina nimenomaan naisten seksuaalimoraali on mielletty keskeiseksi osaksi kotirintaman pystyssä pitämistä,¹⁵³ voisi Jallussa samantapaisen asetelman ajatella toteutuneen avioliittoinstituution suhteen: naisen seksuaalisten suhteiden rajaaminen avioliittoon näyttäytyi liiton kannalta huomattavasti miehen uskollisuutta keskeisempänä.

Vaikka perinteinen avioliitto oli edelleen useassa *Jallun* artikkelissa seksuaalisen suhteen oletustila, fiktiivisemmissä tarinoissa ja leikillisemmän sävyn kirjoituksissa vilisi irtosuhteita ihannoivaa materiaalia.¹⁵⁴ Rakastajattaren pitämistä ja olemusta käsiteltiin antaumuksella ja avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin saatettiin joskus leikillisesti ohjeistaakin.¹⁵⁵ Kuitenkin, väheksymättä fiktion tarjoamien mallien vaikutusvaltaa ja valistavamman materiaalin mahdollista viihdearvoa, lukijan oli mahdollista tehdä ero fantasian ja arkitodellisuuden välille. Eroa saattoivat rakentaa vaikkapa humoristinen kirjoitustyyli tai monien tarinoiden miljöön kaukaisuus, mutta esimerkiksi rakastajatarsuhteiden arvioitiin monissa itse aihetta

¹⁵¹ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 8/1963, 21.

¹⁵² Haavio-Mannila 1968, 185.

¹⁵³ Ks. esim. Urponen 2010, 58–63.

¹⁵⁴ Esim. Pekka Honka, ”Poikamiesboksissa ei viihdy yksin” (art.). *Jallu* 10/1964, 8–9, 26.

¹⁵⁵ ”Kun valitset – valitse huolella” (art.). *Jallu* 1/1963; 13; Pekka Helminen, ”Naiset haluavat valheita” (art.). *Jallu* 6/1965, 32–33.

käsittelyssä teksteissäkin olevan liian kylmän laskelmoituja voidakseen olla onnellisia.¹⁵⁶ Arkisempia ratkaisuja kohti opasti myös *Jallussa* aiempinakin vuosina esiintynyt ajatus ”seksisinä” tunnetuista, koreista naisista todellisuudessa intohimottomina frigdeinä.¹⁵⁷ Todellisten intohimoisten suhteiden kerrottiin löytyvän elokuvia ja esiintymislavoja arkisemmista lähtökohdista, ”tavallisista” naisista ja naapurin tytöistä.¹⁵⁸ Esimerkiksi pin-up -tyttöjen myönnettiin olevan koreita, mutta ”Naapurin Sirkka tai Liisa on kuitenkin paljon, paljon lähempänä sydäntämme.”¹⁵⁹

Niin paljon kuin tylsistyminen artikkelien mukaan tuottikin ongelmaa, avioliitto säilytti *Jallussa* asemansa yhteiskunnan perustana ja eräänlaisena elämän määränpäänä, johon yleensä pinttyneinkin poikamies lopulta taipui, jopa kaipasi.¹⁶⁰ Avioitumattomuudesta kirjoitettiin lähinnä poikkeusyksilöiden valintana tai kohtalona, mutta nämäkin esitettiin usein lopulta onnettomina hahmoina.¹⁶¹ Toisin kuin 1950-luvun lopun ja 1960-luvun ensimmäisten vuosien kirjoituksissa, jossa varoiteltiin avioitumasta turhan varhain, *Jallussa* puhuttiin nyt jopa avioliittojen myöhäistymisen tuomista uhista.¹⁶²

2.2. Vaihtelu virkistää?

Avioliitto säilyi vuosien 1962–1965 *Jallussa* seksuaalisuuden merkityksellisimpänä totutumiskenttänä, mutta myös seksuaalisen vaihtelun hakeminen nousi kirjoittelussa näkyvämmälle sijalle. Avioparien parinvaihdosta kirjoitettiin ensimmäistä kertaa, käsitys naisten yksiavioisesta olemuksesta sai haastajia ja myös nuorison esiaviollisesta seurustelusta

¹⁵⁶ Cordelia Edwardson, ”Miksi” (art.). *Jallu* 6/1963, 2–3.; Juhani Laakso, ”Onko onnellinen hän” (art.). *Jallu* 3/1965, 32–33, 26–27.

¹⁵⁷ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 4/1964, 17.

¹⁵⁸ Esim. Jussi Solari, ”Naista on vaikea ymmärtää” (art.). *Jallu* 8/1964, 24–25.; Jalmari Suominen, ”Toivenainen” (art.). *Jallu* 12/1964, 32–33, 28.

¹⁵⁹ Taavi Haukka, ”Erään tytön anatomia” (art.). *Jallu* 7/1963, 4–7.

¹⁶⁰ Esim. Pekka Honka, ”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 13.

¹⁶¹ Esim. Veikko Ennala, ”Neljäs sukupuoli” (art.). *Jallu* 3/1965, 25.

¹⁶² Kalevi Nieminen, ”Nuoriso parka” (art.). *Jallu* 11/1965, 32–34.

kirjoitettiin paljon. Suhtautuminen vapaamuotoisempaan seksuaalisuuteen oli kuitenkin vaihtelevaa, eikä lehdestä löytynyt raportoitujen ilmiöiden suotavuuteen johdonmukaista kantaa.

Eräänlaisena rajamaastona aviollisen sitoumuksen ja vapaamuotoisemman seksuaalisuuden suhteen esitettiin aviopareille suunnatut ”seksikutsut”, joista *Jallussa* kirjoitettiin nyt ensimmäistä kertaa. Kahdessa aiheesta ilmestyneessä artikkelissa¹⁶³ kerrottiin nykytermein parinvaihdosta, jossa kutsuille osallistuneet parit ”vaihtoivat vaimojaan” yhden yön ajaksi. Ensin ilmestyneessä tekstissä amerikkalaisten ”vaihtojuhlista”¹⁶⁴ kerrottiin pitkälti niin sanottujen ”kunnon kansalaisten” harrastuksena – hyvin toimeentulevien, varovasti alkoholiin suhtautuvien, kirkossakäyvien lapsiperheiden vanhempien huvittelumuotona, jolla torjuttiin arjen harmautta. Parinvaihdon todettiin herättäneen paheksuntaa, mutta olevan täysin lain sallimaa. Kirjoituksen sävy pysyi kuitenkin näennäisesti päivittelevänä, ja loppuun lisättiin jutussa haastatellun tutkijan varoitus – tai lupaus:

*– Ei ole epäilystäkään siitä, että olemme joutuneet ongelman eteen, joka on vasta alkuvaiheessaan [–] Ellei mitään tapahdu, tulee tämä rynnistys leviämään uskomattoman nopeasti.*¹⁶⁵

Noin vuotta myöhemmin ilmestynyt toinen artikkeli vahvisti epäilyt: Amerikan pahe oli rantautunut Suomeenkin.¹⁶⁶ Parinvaihtoa kuvattiin jälleen keinona taistella tylsistymistä

¹⁶³ Anders Helen, ”Turha kainous kielletty” (art.). *Jallu* 10/1964, 23. Jalmari Kukkula, ”Älä vaihda” (art.). *Jallu* 7/1965, 24–25.

¹⁶⁴ Monet *Jallussa* esitellyt suomalaista avioliittoinstituutiota haastaneet tekijät – tasa-arvovaatimukset, lyhytkestoiset avioliitot, parinvaihto, sekä aiempien vuosien silmätikku nuorena avioituminen – julistettiin amerikkalaisperäisiksi ilmiöiksi. (Esim. Veikko Ennala ”Maistuuko avioliitonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 33. Pekka Honka. ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva” (art.). *Jallu* 5/1964, 34. Anders Helen, ”Turha kainous kielletty” (art.). *Jallu* 10/1964, 22–23. Jalmari Kukkula, ”Älä vaihda” (art.). *Jallu* 7/1965, 24–25.) *Jallun* talouden vakiinnuttua huomattava osa lehden artikkeleista ostettiin ulkomailta, usein Yhdysvalloista, jolla toisen maailmansodan jälkeen oli vahva asema koko läntisessä kulttuuripiirissä. Auvisen mukaan esimerkiksi vuoden 1964 *Jallujen* sisällöstä jopa puolet oli ulkomailta peräisin. (Auvinen 1987, 56.)

¹⁶⁵ Anders Helen, ”Turha kainous kielletty” (art.). *Jallu* 10/1964, 23.

¹⁶⁶ Jalmari Kukkula, ”Älä vaihda” (art.). *Jallu* 7/1965, 24–25.

vastaan, mutta tekstin suhde ilmiöön oli nyt tuomitsevampi ja vapaamielisten kokeilujen vaikutusta avio-onneen arvioitiin tuhoisaksi. Harjoittajat kuvattiin yhä ilmeisen varakkaiksi ja kunniallisissa ammateissa toimiviksi, mutta mukaan liitettiin enemmän dekadentteja elementtejä, kuten artikkelin kuvaamien kutsujen alkoholinkäyttö, ruotsalaiset seksiäänilevyt ja emännän striptease-esitys. ”Mustasukkaisuus, sehän on sairautta”, totesi kutsujen isäntä, mutta kirjoittaja kertoo normien kaatamisesta seuranneen tuhoisan lopun:

Jälkeenpäin olen kuullut, että ainakin yksi kolmesta avioparista on hankkinut avioeron eikä kaksi muutakaan liene kaukana siitä pisteestä.

*Vaimonvaihtoleikki ei ole näet mitään leikkiä.*¹⁶⁷

Vaikka ”vaimonvaihto” sanavalintana alleviivaakin miehistä näkökulmaa aiheeseen, löytyi *Jallusta* nyt myönnytyksiä myös naisen vaihtelunhalulle. Sekä Veikko Ennalan artikkeli ”Maistuuko avioliittonne puulta”¹⁶⁸ että Pekka Hongan teksti ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva”¹⁶⁹ jättivät allekirjoittamatta ajatuksen miesten ja naisten seksuaalisuuden eroista kiveen hakattuina biologisina tosiasioina. Honka arvioi kulttuurin ja kasvatuksen luoneen vallitsevat asetelmat, muttei varsinaisesti käynyt haastamaan niitä. Vanhojen mallien murenemista hän ei pitänyt itsestään selvänä:

*Voiko naisen ajattelutapa muuttua? Voiko hän sopeutua uuteen moniavioisuuteen, varautua siihen että avioliitto päättyy eroon? Voivatko siihen sopeutua lapset? Nämä kysymykset ovat vielä avoimia. Aikanaan naiset tulevat niihin vastaamaan.*¹⁷⁰

Suorapuheinen Ennala sen sijaan oli varmempi oikeasta toimintatavasta:

¹⁶⁷ Jalmari Kukkula, ”Älä vaihda” (art.). *Jallu* 7/1965, 25.

¹⁶⁸ Veikko Ennala ”Maistuuko avioliittonne puulta?” (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27.

¹⁶⁹ Pekka Honka. ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva” (art.). *Jallu* 5/1964, 22–23, 34.

¹⁷⁰ Pekka Honka. ”Ei ole helppoa olla eronnut rouva” (art.). *Jallu* 5/1964, 34.

*on jo aika heittää romukoppaan se patavanhoillinen ja erityisesti miesten hellimä valheellinen käsitys, että "vaihtelua" kaipaisi vain mies, ei lainkaan nainen.*¹⁷¹

Muutamista vastaväitteistä huolimatta miehen aktiivisuus ja vaihtelunhalu säilyivät Jallussa pääasiassa miehisen seksuaalisuuden tunnuksina.¹⁷² Seksuaalisen toimeliaisuuden ja eroottisen mielenkiinnon puuttuminen rajasi aseksuaalit ulos "miesten" sukupuolikategoriasta.¹⁷³ Naisten aseksuaalisuus ei kyseenalaistanut heidän naissukupuolisuuttaan, vaan oli Ennalan mukaan vain sielullisista syistä johtuvaa frigiditeettiä, joka oli lähes aina asiantuntevalla käsittelyllä parannettavissa. Aseksuaali mies taas oli parantumaton, ja puuttuvan seksuaalisen halunsa johdosta ei edes varsinainen "mies", vaan "neljännen sukupuolen" edustaja.

Vaikka myös naisen haluista muistutettiin,¹⁷⁴ omaa kieltään seksuaalikulttuurin sukupuoli-rooleista kertovat esimerkiksi ilmaisuvallinnat nuorison vapaampaa seksuaalisuutta käsittelevässä artikkelissa "Päinvastoinko?".¹⁷⁵ Artikkelissa esitetään nuorten miesten pyrkivän pääsääntöisesti kädestä pitelyä intiimimpiin tekemisiin ystävättäriensä kanssa, osittain nuoruusiän voimakkaan sukuvietin ajamina, osittain siksi, että "yleisen ajattelutavan vapaamielisyessä on myös neitosten vastarinta entistä lievempi".¹⁷⁶

"Vastarinnalla" artikkelissa oletettavasti viitattiin siveellisyysyistä johtuvaan vastahakoisuuteen ryhtyä tilapäisempiin seksuaalisuhteisiin. Edelleen miehen tuli *Jallun* teksteissä

¹⁷¹ Veikko Ennala "Maistuuko avioliittonne puulta?" (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27.

¹⁷² Esim. Albert Ellis, "Avioliiton seitsemäs vuosi" (art.). *Jallu* 3/1962, 2–3.). Veikko Ennalan "sukupuolisuhteisiin haluttomista" miehistä kertovassa artikkelissa "Neljäs sukupuoli" (Veikko Ennala, "Neljäs sukupuoli" (art.). *Jallu* 3/1965, 24–25.

¹⁷³ Tavanomaisten miehen ja naisen sukupuolien lisäksi "kolmantena sukupuolena" artikkelissa puhuttiin "homo- ja biseksualisteista", vaikka Ennalan mielestä nimitys sopisi paremmin hermafrodiiteille.

¹⁷⁴ Esim. Veikko Ennala "Maistuuko avioliittonne puulta?" (art.). *Jallu* 1/1965, 32–33, 26–27. Pekka Honka. "Ei ole helppoa olla eronnut rouva" (art.). *Jallu* 5/1964, 22.

¹⁷⁵ Pekka Honka, "Päinvastoinko?" (art.). *Jallu* 9/1965, 12–13, 26–27.

¹⁷⁶ Pekka Honka, "Päinvastoinko?" (art.). *Jallu* 9/1965, 12.

”valloittaa” nainen, vakuuttaa tämä tunteidensa palavuudesta ja kumppanin ainutkertaisuudesta, minkä annettiin ymmärtää edistävän naisen intoa intiimimpään kanssakäymiseen. Jopa valehtelua pidettiin tässä yhteydessä molemmille osapuolille hyödyllisenä. Usein kirjoitettiin naisten suorastaan kaipaavan tyhjiä lemmenvaloja, jotta he saattaisivat hyvillä mielin ”antautua” miehelle menettämättä kasvojaan, vaikkeivät itsekään olisi tavoittelemassa pidempää suhdetta.¹⁷⁷

*On näet niin, että kun naiselle uskotellaan suurta rakkautta, vaikka ei ole kysymys muusta kuin lämpimästä flirtistä tai vaikkapa sanotaan nyt intohimosta, niin naisella on oman itsensä ja vähän muidenkin kannalta ikäänkuin jonkinmoinen hyvä henkinen alibi: hän voi aina panna mielettömätkin haksahduksensa sen uskotellun rakkauden tilille, vaikka tietää aivan hyvin, mikä asian todellinen laita on.*¹⁷⁸

Tunteiden ylivallan kirjoitettiin siis yleisesti näyttäytyvän naisen ”haksahdusta” tarkasteltaessa lieventävänä asianhaarana, kenties siksi, että voimakkaat emootiot liitettiin oletettuun naiseuden olemukseen, ja ne tekivät naisesta aavistuksen syntykeettomamman. Näin perinteinen sukupuolikuva tarjosi kenties myös naiselle jonkinlaisen olemukseen nojaavan selityksen väliaikaisemmille suhteille, jonka miehet saivat polygamisesta ”luonnostaan”. Avoimesti vain fyysisestä suhteesta kiinnostuneen nuoren naisen saatettiin sitä vastoin nimittää edustavan ”kynnistä tyttötyyppiä”.¹⁷⁹

Seksuaalisuuteen liittyvien tapojen ja asenteiden muutoksesta kirjoitettiin *Jallussa* myös nuorisoa koskevana ilmiönä. Nuorison entistä vapaamielisemmästä seksuaalisesta käyttäytymisestä kirjoitettiin sekä positiiviseen että negatiiviseen sävyyn, välillä kauhistellen, välillä taas kiistäen trendin todenperäisyyttä.¹⁸⁰ Joka tapauksessa oli selvää, että asenteet

¹⁷⁷ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 1/1964, 29.; Pekka Honka, ”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 12–13, 26–27.

¹⁷⁸ ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 1/1964, 29.

¹⁷⁹ Pekka Honka, ”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 12–13, 26–27.

¹⁸⁰ Esim. Pekka Honka, ”Mikä nuorisomme on villinnyt?” (art.). *Jallu* 9/1965, 28–29, 22–23. Pekka Honka,

olivat muuttuneet sitten *Jallun* ensimmäisen numeron, jossa ensimmäiset seksuaaliset kokeilut kehoitettiin säästämään turvallisiin lapsenteko-olosuhteisiin. Yleisesti ottaen nuorison esiaviollisiin suhteisiin välittyi aiempaa sallivampi kanta, ja seksuaalisten kokemusten kartuttamiseen nuorella iällä saatettiin jopa kannustaa.¹⁸¹ Artikkelissa ”Päinvastoinko?” suhtauduttiin myönteisesti nuorison esiaviollisiin suhteisiin, sillä kesy nuoruus saattaisi kostautua vaiennettujen viettien hallitsemattomina purkauksina keski-iässä.¹⁸² Useiden partnereiden kanssa kerättyjen kokemusten katsottiin myös valmistavan oletettuun tulevaan avioliittoon:

Nuoren miehen on hyvä nähdä kohtuullinen annos alastomuutta, jotta naisfysiikan ympäriltä haihtuu salaperäisyyden verkko. Hänen on hyvä kokea jatkuvien eroottisten tilapäissuhteiden tyhjyys. Tämän kokeminen on näet eräänlainen tae tai vakuus: tae siitä että kun joskus avioliitossaan kyllästyy vaimoonsa – ja näin joka tapauksessa voi käydä – hän ei ensimmäiseksi ryhdy epäilemään, että joku toinen nainen olisi eroottisesti aivan eri luokkaa.¹⁸³

Honka oli valmis myöntämään seksuaaliset kokeilut myös nuorille naisille. Artikkelissa nuoret saivat synninpäästön eroottisista haluistaan ja suhteistaan, mutta samalla teksti toisti avioliiton asemaa aikuisen elämän rakennuspalikkana.

Usein eriävät näkemykset kukkivat *Jallun* sivuilla rinta rinnan, ilman selkeää vuorovaikutusta toisiinsa. ”Päinvastoinko?” poiki kuitenkin suoran kriittisen kommentaarin. Kalevi Niemisen artikkeli ”Nuoriso parka”¹⁸⁴ kyseenalaisti Hongan perusteetin ”holtittoman” nuorison vakiintumisesta vanhemmiten. Tekstissä painotetaan rajojen merkitystä, jotka

”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 12–13, 26–27. Kalevi Nieminen, ”Nuoriso parka” (art.). *Jallu* 11/1965, 32–34.

¹⁸¹ Esim. Pekka Honka, ”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 12–13, 26–27. ”Naisen kriittinen vaihe” (art.). *Jallu* 3/1965, 4 – 5, 26.

¹⁸² ”Seksuaalivietin” käsitteestä 1950–60-lukujen seksuaalitieteellisissä näkemyksissä: Helén 1997, 250.

¹⁸³ Pekka Honka, ”Päinvastoinko?” (art.). *Jallu* 9/1965, 27.

¹⁸⁴ Kalevi Nieminen, ”Nuoriso parka” (art.). *Jallu* 11/1965, 32–34.

tulisi asettaa myös seksuaalikulttuurille. Niemisen käsitys vapaammasta seksuaalisuudesta on jokseenkin negatiivinen:

*Yhteiskunnan ja sen kautta sen jäsenten edun kannalta ei varmasti olisi asiallista, jos täällä vallitsisi esimerkiksi promiskuiteetti s.o. jokainen pariutuisi kenen kanssa sattuisi, kaikki suuressa jatkuvassa sekamelskassa.*¹⁸⁵

Myös Niemisen artikkeli nimesi ongelmalliseksi seksuaalisten kokemusten jättämisen liian myöhäiselle iälle. Todelliseksi taustalla piileväksi ristiriidaksi Nieminen kuitenkin katsoi yhä pidemmistä kouluttautumisajoista johtuvat lykkääntyneet mahdollisuudet avioitumiseen ja perheen perustamiseen. Kuten *Jallun* artikkelit yleensäkin, kumpikin artikkeleista suhtautui siis seksuaalisuuteen ja sen toteuttamiseen tärkeänä ja myönteisenä asiana. Aktiivista ja tyydyttävää sukupuolielämää pidettiin tasapainoisen elämän kannalta keskeisenä, mutta erimielisyyttä syntyi sen soveliaista harjoittamisolosuhteista. Kummassakaan artikkelissa ei kiistetty avioliiton asemaa seksuaalisuuden olennaisena toteutumiskenttänä, mutta käsitykset sen solmimisvalmiuksista poikkesivat: oliko hyvän avioliiton edellytyksenä riittävän laaja eroottinen kokemuspohja vai vakaan toimeentulon varmistaminen? Suhtautuminen esiaviolliseen seksiin jäi *Jallussa* epämääräiseksi ja ristiriitaiseksi koko tutkimallani aikavälillä.

Jallun seksuaalineuvonnan epäyhtenäisyyteen on epäilemättä vaikuttanut myös yleisemmin ajan seksuaalivalistuksen ja -teorioiden sekalaisuus. Esimerkiksi Ilpo Helén kuvaa 1950- ja 1960-luvun avioliittoneuvoloiden opillisen pohjan olleen varsin monenlaisista, toisiinsa nähden ristiriitaisistakin lähteistä ammentanut *bricolage*. Mukaan mahtui sekä psykoanalyysin eri virtauksia, psykosomatiikan teorioita, seksuaalitieteellisiä käsityksiä että vanhempia psykiatrian oppeja persoonallisuustyyppineen ja poikkeavuuksien luokit-

¹⁸⁵ Kalevi Nieminen, "Nuoriso parka" (art.). *Jallu* 11/1965, 34.

teluineen.¹⁸⁶ Jallun kirjoitukset parisuhteesta ja seksuaalisuudesta osallistuivat keskusteluun aiheista, josta alan auktoriteeteillakaan ei ollut yhtenevää käsitystä.

2.3. Akateemiset naiset ja ulkomaan miehet – seksilehden säädyttömät

1960-luvun alkupuoliskon *Jallun* sisällöstä on luettavissa jatkumoa tämän työn ensimmäisessä luvussa käsiteltyihin lehdessä ilmenneisiin arvoihin ja asenteisiin, mutta myös lisääntyvää tunnetta siitä, että nämä arvot olivat haasteen edessä. Perinteisiä rooleja kuvattiin sekä miehen että naisen olemusta parhaiten tyydyttäväksi, kun taas roolijaon uudistamisesta tuotiin esiin lähinnä oletettuja ongelmakohtia. Myös muista perinteisiä sukupuolirooleja haastaneista yhteiskunnallisista muutoksista, kuten koulutuksen ekspansiosta ja vauhdittuvasta kansainvälistymisestä, tuotiin esiin potentiaalisia uhkia. Sukupuoliroolien ja -käsitysten suhteen lehden sisältöä voi luonnehtia konservatiiviseksi.

1960-luvun puolivälissä suomalaisen lehdistön sivuilla ilmeni uudenlaista kritiikkiä vallitsevia sukupuolirooleja kohtaan. Miesten ja naisten perinteistä roolijakoa arvosteltiin, ja tavoitteeksi asetettiin molempien sukupuolten roolien monipuolistaminen niin perhe- kuin työelämässäkään.¹⁸⁷ *Jallussa* tähän keskusteluun ei osallistuttu erityisen aktiivisesti. Sukupuoliroolikeskusteluun viitattiin lähinnä naisten muuttuvana suhtautumisena sukupuolirooleihin ja seksuaalisuuteen.¹⁸⁸ Roolien muuttumisessa oli *Jallun* teksteille tyypilliseen tapaan kiinnostuttu lähinnä ilmiön arvioidusta vaikutuksesta naisten seksuaaliseen käyttäytymiseen. Muutoksen katsottiin näkyvän naisten suurempana seksuaalisista suhteista saadun nautinnon arvostamisena ja vaatimisena,¹⁸⁹ jossa varsinkin amerikkalaisia naisia pidettiin edelläkävijöinä. Ottaen huomioon *Jallussa* yleisen tavan kirjoittaa amerikkalais-

¹⁸⁶ Helén 1997, 298–299.

¹⁸⁷ Tuominen 1991, 223–224.

¹⁸⁸ Esim. Paavo Suominen, ”Valkoinen musta keltainen” (art.). *Jallu* 10/1964, 24–25.; Dag Hemdal, ”Miehen kyvyttömyys ja naisen kylmyys” (art.). *Jallu* 7/1965, 16–17.

¹⁸⁹ Dag Hemdal, ”Miehen kyvyttömyys ja naisen kylmyys” (art.). *Jallu* 7/1965, 16–17.

naisista – vaativina, itsekkäinä, jopa miehiään alistavina¹⁹⁰ – ei seksuaalisesti vaativampien naisten mainitseminen samassa yhteydessä ollut erityisen mairittelevaa. Toisaalta *Jallun* artikkelissa puhuttiin positiiviseen sävyyn Pohjoismaissa vallitsevasta sukupuolisesta vapaudesta ja tasavertaisuudesta.¹⁹¹ Lehdessä esiintyneen komplementaarisen sukupuoliku-
van puitteissa tasavertaisuuden katsottiin syntyvän kahden erilaisen ja eri rooleissa toimi-
van sukupuolen, miehen ja naisen, tasapainottaessa ja täydentäessä toisiaan. *Jallussa*
olikin havaittavissa skeptisyyttä uudenlaisen naisliikkeen¹⁹² sukupuoliroolijaon uudistusta-
voitteita kohtaan.¹⁹³

Versovan sukupuoliroolikeskustelun rinnalla perinteistä naisten roolia haastoi yleinen kou-
lutustason nousu. ARTO NEVALAN mukaan 1960-luvulla Suomessa oltiin siirtymässä eliitti-
korkeakoulutuksesta massakorkeakoulutukseen, jossa noin 15 % ikäluokasta aloitti ylim-
män asteen opinnot.¹⁹⁴ Jo 1950-luvun puolivälissä enemmistö uusista korkeakouluopiskeli-
joista oli naisia, ja naisten osuus koko opiskelijakunnasta nousi yli puoleen 1970-luvun
lopulla.¹⁹⁵ Akateemisten naisten lisääntyminen noteerattiin myös *Jallussa*. Tasa-
arvovaatimusten lisäksi myös naisten akateemista kouluttautumista tarkasteltiin suhtees-
sa naisen seksuaalisuuteen. Korkeamman kouluttautumisen arvioitiin lisänneen länsimais-
ten naisten frigidyyttä.¹⁹⁶ Korkean kouluttautumisen varoiteltiin myös lisäävän naisten yk-
sinäisyyttä, mikäli nämä eivät kelpuuttaneet kumppaneikseen kuin akateemisia miehiä.¹⁹⁷
Kranttuuden miesmarkkinoilla esitettiin ajavan lopulta epätoivoisiinkin seuranhakuyrityk-
siin:

¹⁹⁰ Esim. Tove Eilas-Nielsen, ”Kiehuva jäävuori” (art.). *Jallu* 6/1965, 11.

¹⁹¹ Esim. Tove Eilas-Nielsen, ”Kiehuva jäävuori” (art.). *Jallu* 6/1965, 9. *Jallu*-vaari, ”Varokaa tummaa hurmu-
ria” (art.). *Jallu* 10/62, 22.

¹⁹² ”Vanhan” ja ”uuden” naisliikkeen eroista ks. esim. Tuominen 1991, 223–224.

¹⁹³ Kenties skeptisyyden taustalla oli käsitys, että perinteisiä rooleja kritisoineet pyrkivät luomaan sukupuol-
lierot hävittävää ”neutrisukupuolta”, vaikka se ei varsinaisesti ollutkaan 1960-luvun roolikeskustelun täh-
täimessä. (Ks. Tuominen 1991, 223–224.)

¹⁹⁴ Nevala 2008, 105.

¹⁹⁵ Nevala 2008, 103.

¹⁹⁶ Dag Hemdal, ”Miehen kyvyttömyys ja naisen kylmyys” (art.). *Jallu* 7/1965, 16–17.

¹⁹⁷ Pekka Honka, ”Ei oppi korvaa erotiikkaa – eli akateemisen naisen ongelma” (art.). *Jallu* 9/1964, 28–29,
30–31.

Akateeminen tutkinto ei kuoleta terveeseen naisen tervettä eroottisuutta, mutta monia ongelmia se mutkistaa. Jos nainen ei pääse irti säätyennakkoluuloistaan, hänen osanaan saattaa olla oman fyysisen luontonsa kieltäminen. Ja kun patoutuneet tunteet vihdoin purkautuvat, akateeminen nainen on helppo saalis lemmenhuijarin tai vierasmaalaisen gigolon käsissä [--] ¹⁹⁸

Kun otetaan huomioon lehdessä esiintyvä käsitys nymfomaaneista ja prostituoiduista seksuaalisesti ”kylminä” naisina, *Jallun* kirjoittelusta hahmottuu kuva, jossa vallitsevan ”normaalin” naiskuvan rikkojat niin yhteiskuntahierarkian ylä- kuin alapäässäkin näyttäytyvät seksuaalisesti onnettomimpina. Lehden artikkeleissa eniten nautti nainen, joka sai astua perinteiseen, passiivis-vastaanottavaiseen rooliin suhteessa mieheen. Nykynaisen katsottiin olevan kaukana naisen todellisesta ja luonnollisesta olemuksesta, johon nainen pohjimmitaan kaipasi. Esimerkiksi *Jallun* sivuilla usein esiintyneen väittämän suomalaisten naisten viehtymyksestä ihonväriltään tummiin miehiin kirjoitettiin pohjaavan oletetunlaisen primitiivisemmän naiseuden etsimiseen:

*Valkoisessa naisessa hän [”musta mies”] pystyy herättämään alkukantaisen ikinaisen, joka ei halua olla muuta kuin nainen, - sellainen jota mies käsittelee mielensä mukaan. Musta mies saattaa olla valkealle naiselle ikäänkuin keino päästä irti modernin konekulttuurin ja naisen tasa-arvoisuuden painajaisesta.*¹⁹⁹

Varsinkin *Jallu*-vaari suhtautui penseästi ja varoitellen suomalaisten naisten ja ulkomaalaisten miesten intiimeihin suhteisiin.²⁰⁰ Suomalaisten miesten suhteita ulkomaalaisiin naisiin ei käsitelty samalla tavalla turmiollisina. Päinvastoin ulkomaiden ”vapaan rakkau-

¹⁹⁸ Pekka Honka, ”Ei oppi korvaa erotiikkaa – eli akateemisen naisen ongelma” (art.). *Jallu* 9/1964, 28.

¹⁹⁹ Paavo Suominen, ”Valkoinen musta keltainen” (art.). *Jallu* 10/64, 24–25.

²⁰⁰ Esim. *Jallu*-vaari, ”Varokaa tummaa hurmuriä” (art.). *Jallu* 10/62, 8–9, 22; ”*Jallu*-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 2/1963, 27; *Jallu* 10/1964, 31.

den” paratiisien ja eri maailmankolkkien seksiturismikohteiden heteromiehille suunnatun tarjoilun esittely oli yksi lehden keskeisimpiä artikkelityyppejä.²⁰¹

Naisten seksuaalisuhteisiin liitettyjä kansallisia merkityksiä tutkineen MAIJA URPOSEN mukaan esimerkiksi Suomen jatkosodan ja Helsingin olympialaisten aikainen huolestuminen nimenomaan naisten seksuaalimoraalista ja suhteista maahan saapuneisiin vierasmaalaisiin, saksalaissohilaisiin tai olympiavieraisiin, liittyi naisten ruumiiden ja seksuaalisuuden kytkemiseen nationalistisessa symboliikassa maan ja yhteisön olemukseen sekä niiden koskemattomuuteen ja kunniaan.²⁰² *Jallussakaan* seksuaalisuhteet eivät jääneet naisten yksityisasiaksi, vaan naisten sukupuolimoraalin valvonta nostettiin kansalliseksi projektiksi. Esimerkiksi pohjoismaalaisten naisten luultua parempaa sukupuolimoraalia julistavassa artikkelissa ”Kiehuva jäävuori” moitittiin ”vanhoja kulttuurimaita” ja Amerikkaa väärän puun haukkumisesta moraalikysymyksissä:

*Heidän ei kannata puhua meidän moralistamme ja meidän tyttöjemme huonoudesta. Heidän olisi ensin syytä siivota oman ovensa edusta.*²⁰³

Symbolisia näkökohtia merkittävämmäksi tekijäksi nousi kuitenkin suomalaisten naisten suhde suomalaisiin miehiin. Suomalaisnaisten kiinnostuksessa ulkomaalaisiin miehiin kritisoitiin eniten naisten sokeutta suhteessa kotimaan kaksilahkeisiin, joista kirjoitettiin edelleen suomalaisnaisille sopivampina kumppaneina.²⁰⁴ ”Kiehuva jäävuori”-artikkelin kirjoittanut Tove Eilas-Nielsen muistuttaakin:

Meitä ei ole luotu sellaisiksi, että sopeutuisimme elämään kultaisessa häkissä, haaremiromantiikassa tai espanjalaisten mantillojen mystiikassa. Viihdymme parhaiten omien epäkohteliaiden ja ehkä karkeittenkin ”sheikkiemme” rinnalla. Heidän kanssaan voimme seurustella luonnollisesti ja toverilli-

²⁰¹ Esim. Finn Rideland, ”Vielä on paratiisisaaria” (art.). *Jallu* 7/1965, 32–33.

²⁰² Urponen 2010, 64.

²⁰³ Tove Eilas-Nielsen, ”Kiehuva jäävuori” (art.). *Jallu* 6/1965, 9.

²⁰⁴ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. *Jallu* 2/1963, 27.

*sesti. Etelämaalainen romantiikka voi kyllä sinänsä olla miellyttävä asia, mutta rakkaus kylmässä ilmanalassa on parempi.*²⁰⁵

Heteronormatiivisuuden käsite on luotu kuvaamaan kriittisesti sitä, kuinka erilaisten, usein tiedostamattomienkin käytäntöjen kautta heteroseksuaalisuus muodostaa ”sosiaalisten ja seksuaalisten suhteiden oletusarvoisen, luonnollistetun, ainoan hyväksytyyn ja tavoiteltavan mallin”²⁰⁶ Varsinaisten seksuaalisten käytäntöjen lisäksi heteronormatiivisuuteen voidaan käsittää myös malleja siitä, mikä on ”oikeaa”, ”kunniallista” tai ”säädyllistä” heteroseksuaalisuutta.²⁰⁷ Säädellyiksi tulevat esimerkiksi elämäntavat, perhemuodot ja sukupuolten väliset suhteet, mutta myös yhteiskuntaluokkien, etnisyyden ja kansallisuuden määrittämät rajat ja niiden ylittämiset.²⁰⁸ *Jallussa* tällaiseksi ”oikeaksi”, ”kunnialliseksi” ja ”säädylliseksi” heteroseksuaalisuudeksi määrittyi yhteen partneriin kerrallaan rajoittuva parisuhde, johon kuului avioliitto – tai ainakin sen mahdollisuus – sekä osapuolten suomalaisuus, pohjoismaalaisuus tai ”valkoisuus”. Normit olivat selvästi sukupuolisidonnaisia: esimerkiksi miehen vaimoan korkeampaa yhteiskunnallista asemaa pidettiin mahdollisena ja varsin tavanomaisena asetelmana, mutta toisin päin poikkeuksellisenä ja riskialttiina. ”Normaali” nainen oli olemukseltaan passiivis-vastaanottavainen, mies taas aktiivinen ja johtava. *Jallusta* löytyi kuitenkin myös ambivalenssia suhteessa lehdessä esiintyneeseen säädyllisyysnormistoon. Esimerkiksi miehen ”säädyttömyys” uskottomuuden tai irtosuhteiden muodossa oli siedettävämpää, normaalimpaa, kuin naisten, vaikkakin periaatteessa moraalitonta.

Yllä olevan kaltaiselle normistolle maailman muutokset, kuten naisten kouluttautuminen,

²⁰⁵ Tove Eilas-Nielsen, ”Kiehuva jäävuori” (art.). *Jallu* 6/1965, 26.

²⁰⁶ Rossi 2006, 19.

²⁰⁷ Rossi 2006, 20–25. Heteronormatiivisuuden käsitettä pohtivassa artikkelissaan ”Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua” Leena-Maija Rossi pohtiikin, olisiko heteronormatiivisuuden sijaan hedelmällisempää keskittyä nostamaan esiin normeja purkavia toimintatapoja ylipäänsä, ilman homouden ja heterouden dikotomiaa.

²⁰⁸ Urponen 2010, 28.

sukupuoliroolien laimentaminen ja kansainvälistymisen tietyt aspektit, erityisesti ulkomaalaisten miesten tulo Suomeen tai suomalaisten naisten liikkuminen ulkomaille, näyttäytyivät uhkaavina. Epävarmassa tilanteessa turvaa haettiin vanhoja asetelmia vahvistamalla.

3. MONITULKINTAISEEN MARGINAALIIN (1966–1968)

Tarkastelujaksoni viimeisinä kolmena vuonna *Jallun* parisuhdeartikkelien määrä kääntyi nopeaan laskuun. Varsinkin vuosina 1967–1968 parisuhteita ja avioliittoa puivat artikkelit muodostivat enää marginaalisen osuuden lehden sisällöstä. Erityisen silmiinpistäväksi parisuhdeaiheiden hiipumisen 1960-luvun jälkipuolella teki se, että samoina vuosina lehden sivumäärä lähes kaksinkertaistui. Sivumäärän nousun taustalla voi nähdä kiristyneen kilpailun lukijoista. Oletettavasti keskeisimpiin kilpailijoihin kuului 1960-luvun lopulla kulta-aikaansa elänyt *Hymy*-lehti, joka kosketteli artikkeleissaan skandaloivalla otteella ennen tabuina pidettyjä teemoja, kuten avointa seksuaalisuutta ja herravihaa.²⁰⁹

Parisuhdetta ruotivien artikkelien huetessa *Jallusta* myös tapa kirjoittaa niistä muuttui. Vuoden 1966 jälkeen lehdestä ei juuri enää löytynyt avioliitto- tai parisuhdeneuvontaa sisältäviä tekstejä, Jallu-vaarin palstaa lukuun ottamatta. Vakiintuneet parisuhteet ja avioliitto nousivat ilmestyneissä artikkeleissa esille lähinnä muuttuvan seksuaalimoraalin yhteydessä, potentiaalisesti uhanalaisina instituutioina. Kokonaiskuvaltaan 1960-luvun jälkipuolen *Jalluissa* oli jo havaittavissa siirtymää kohti 1970-luvun alun muutosta yksiselitteisemmäksi pornolehdeksi. Paljas pinta lisääntyi lehden sivuilla ja artikkelit käsittelivät seksuaalisuutta ja erotiikkaa entistä suoremmin. Lehden sivuja täyttivät yhä useammin artikkelit, joissa käsiteltiin seksuaalisuutta ilman parisuhteen kontekstia. Varsinkin ulkomaiden seksiturismikohteita esittelevät humaturismiartikkelit lisääntyivät tuntuvasti.

²⁰⁹ Aho 2003, 319–320.

3.1. Avio-onnesta ambivalenssiin

Vuosien 1966–1968 *Jallussa* keskeisimmät avioliittoneuvontaa sisältävät kirjoitukset löytyvät vuodelta 1966. Neljästä vuonna 1966 ilmestyneestä avioliittoa ohjeistavasta artikkelista kolme kunnianhimoisinta oli peräsin Jouni Apajalahden – kokoomuksen kansanedustajan, papin ja kirjailijan – kynästä. Apajalahden kirjoitukset olivat tyyllisesti poikkeava formaatti tutkimani aikavälin *Jallussa*: omalla nimellään ja kuvallaan esiintynyt kansanedustaja kirjoitti pari- ja ihmissuhteisiin liittyvistä näkemyksistään numeroissa 7/1966, 8/1966 ja 10/1966.²¹⁰ Apajalahden parisuhdekirjoituksissa käsiteltiin miehen uskottomuutta²¹¹, naisen ymmärtämisen haasteita²¹² sekä avioeroja.²¹³ Apajalahden artikkelit käsittelevät *Jallun* artikkeleille jo aiemmin tyyppillisiä aiheita, mutta nyt selkeän näkemyksellisesti ja ilman huumorin tuomaa ambivalenssia. Mieslukijalle kohdistetut kirjoitukset edustivat varsin myönteistä parisuhde- ja avioliittokäsitystä. Oikein hoidettu avioliitto esiintyi niissä elämää rikastuttavana tekijänä. Avio-ongelmien katsottiin kumpuavan enemmän osapuolten henkisestä epävarmuudesta kuin itse avioliittoinstituution heikkouksista:

Tekee mieleni sanoa, että jos me pitäisimme avioliitoistamme yhtä hyvää huolta kuin autoistamme, perhe-elämämme olisi turvallista ja ehyttä. Jos me miehet syventyisimme aviopuolisoidemme kanssa pohtimaan keskinäisiä pelkoja ja syyllisyyksiä samalla perusteellisuudella kuin me tutkimme akun kun-

²¹⁰ Lisäksi Apajalahdelta julkaistiin vuonna 1967 kirjoitukset ”Homoseksuaalisuudesta” (Jallu 1/1967, 16–17.), nuorisorikollisuutta käsittelevä ”Nuoren tie” (Jallu 4/1967, 44–45.) sekä arkuudesta ja pelokkuudesta kertova ”Oskarin ongelma” (Jallu 7/1967, 12–13.)

²¹¹ Jouni Apajalahti ”Kirje kesäleskelle” (art.). Jallu 7/1966, 10–11, 33.

²¹² Jouni Apajalahti, ”Onko nainen arvoitus?” (art.). Jallu 8/1966, 20–21, 29.

²¹³ Jouni Apajalahti (art.). Jallu 10/1966, 12–13. Luin osan aineistonani käyttämistä Jalluista Kansalliskirjaston mikrofilmatisointeina. Tallenteiden laatu on vaihteleva, ja tämän aukeaman kohdalla otsikkoa on liian vähäisen kontrastin vuoksi mahdotonta lukea.

*toa, öljytilannetta ja jäähdyttäjän vesimäärää, mielemme olisivat monessa suhteessa nykyistä huojentuneempia.*²¹⁴

Esimerkiksi miehen uskottomuutta Apajalahti käsittelee heikon itsetunnon ilmentymänä, jatkuvana oman miehisen kyvykkyyden todisteluna, ei niinkään osoituksena miehen moniavioisesta olemuksesta.²¹⁵ Aikuisiän ongelmat olivat Apajalahden psykoanalyttisessä tulkinnassa seurauksia lapsuuden kasvuympäristöstä ja kodin ilmapiiristä.²¹⁶

Myös avioerot olivat Apajalahden katsannossa osoituksia tunne-elämän kypsymättömistä näkökannoista ja epärealistisista ennakko-odotuksista, ongelmista, jotka eivät eroamalla ratkeaisi. Kirjoituksessa kannustettiin tekemään työtä avioliiton onnistumisen eteen:

*Avioliitto on urakka, jonka aikana tuntuu monenlaiselta. Monenlaiselta tuntuu myös silloin, jos urakka jätetään kesken. Miksi siis terve mies luopuisi urakastaan! Eihän toki!*²¹⁷

Onnellinen avioliitto – jollaisessa Apajalahti antoi ymmärtää itsekkin elävänsä²¹⁸ – osoitti miehen ja vaimon henkistä kypsyyttä ja kykyä ymmärtää toista. Apajalahden artikkeleissa parisuhteen tärkeimmiksi taidoiksi määrittyivät henkiset valmiudet. Seksielämän ja sukupuolisen vetovoiman vaaliminen jäivät ristiriitoja ratkottaessa sivuosaan.

Ensimmäisen *Jalluun* laatimansa, miehen uskottomuutta käsittelevän kirjoituksen alussa Apajalahti kertoo valinneensa kyseisen lehden julkaisukanavakseen, koska uskoi sen kaut-

²¹⁴ Jouni Apajalahti "Kirje kesäleskelle" (art.). *Jallu* 7/1966, 11, 33.

²¹⁵ Apajalahti ei silti lähde mielestäni kiistämään sukupuolten olemuksellista erilaisuutta. (Ks. esim. Jouni Apajalahti, "Onko nainen arvoitus?" (art.). *Jallu* 8/1966, 20–21, 29.)

²¹⁶ Esim. Jouni Apajalahti "Kirje kesäleskelle" (art.). *Jallu* 7/1966, 10–11, 33. Ks. myös Jouni Apajalahti, "Homoseksuaalisuudesta" (art.). *Jallu* 1/1967, 16–17; "Nuoren tie" (art.). *Jallu* 4/1967, 44–45; "Oskarín ongelma" (art.). *Jallu* 7/1967, 12–13.

²¹⁷ Jouni Apajalahti (art.). *Jallu* 10/1966, 12–13.

²¹⁸ Jouni Apajalahti, "Onko nainen arvoitus?" (art.). *Jallu* 8/1966, 20.

ta tavoittavansa muutoin vaikeasti lähestyttävän lukijaryhmän. Jallu tarjosi palstatilaa Apajalahden näkemyksille ja kannanotoille, ja oletettavasti kansanedustajakirjoittajan katsottiin puolestaan tuovan lehdelle arvovaltaa²¹⁹ – ja edistävän myyntiä.

Tutkimallani aikavälillä Jouni Apajalahden kirjoitukset vuodelta 1966 ovat henkiselle perustalle rakentuvan avioliitto-onnen joutsenlaulu *Jallussa*. Loput vähäiset tekstit, jotka vuosina 1966–1968 antoivat ohjeistusta avioliittoon, lähestyivät aihetta hyvin erilaisesta näkökulmasta.

Apajalahden kirjoitusten ohella ainoa vuonna 1966 ilmestynyt avioliittoneuvonta-artikkeli oli avioeroja ja niihin johtaneita ongelmia käsitellyt ”35 neuvoa makuuhuoneen tunnelman sähköistämiseksi”.²²⁰ Ilmeisesti ulkomailta ostetussa artikkelissa avioerojen todelliseksi taustaksi nimettiin jopa yli puolessa tapauksista ”sukupuolinen yhteensoveltumattomuus”. Toisin kuin Apajalahden kirjoituksissa, henkiset tekijät jätettiin sivuosaan, ja avioliiton onnistumisen esitettiin rakentuvan fyysisen seksielämän sujuvuudelle. ”35 neuvoa makuuhuoneen tunnelman sähköistämiseksi” oli kollaasi ”alan huippulääkärien” lausuntoja, joissa avio-ongelmien ratkaisuksi esitettiin sukupuoliyhdyntään tekniikkaan ja ajoitukseen liittyviä vinkkejä. Nämä ”ujostelemattomat neuvot” saattoivat kirjoittajan mukaan ”kohentaa kenen tahansa aviollista suorituskykyä”.

”35 neuvoa” oli artikkelin mukaan annettu aviollista elämää kannattelemaan. Monet neuvot tähtäsivätkin kahden määrätyn osapuolen seksuaalisten ominaispiirteiden yhteensovitteluun – jopa niinkin pysyvästi kuin leikkauksella. Kun vuonna 1968 lehdessä annettiin

²¹⁹ *Jallun* artikkeleille epätyypillisesti Apajalahden artikkeleita kuvitti vain kirjoittajan asiallinen kasvokuva, varustettuna tekstillä ”Kirjoittajamme kansanedustaja Jouni Apajalahti”.

²²⁰ Carc Sifakis, ”35 neuvoa makuuhuoneen tunnelman sähköistämiseksi” (art.). *Jallu* 2/1966, 26–28.

ohjeita lantiopohjan lihaksiston kunnossapitoon, oli tähtäimessä edelleen ”avio-onni ja täydellinen sukuelämä”.²²¹ Aviollinen seksielämä ilmoitettiin siis harjoitusten ensisijaiseksi hyötyjäksi, vaikkakin periaatteessa tuloksia saattoi kuitenkin soveltaa myös vähemmän vakiintuneisiin seksisuhteisiin. Varsinaisia parisuhdetta ja avioelämää ohjeistavia kirjoituksia ei Jallusta kuitenkaan löytynyt enää vuoden 1966 jälkeen. Käsittelyn kohteina parisuhde ja avioliitto ikään kuin hukkuivat ja lähes unohtuivat muiden, usein uudenlaisesta sitoutumattomasta seksuaalisuudesta kertovien tarinoiden lomaan. Oliko muutoksessa kyse kaupallisesta siirrosta tai kenties ”seksuaalivallankumouksen” valtavirtaistumisesta? Vai olivatko perinteinen parisuhde ja avioliitto niin arkisia aiheita, että niistä kirjoittaminen jäi erilaisten uusien sensaatioiden varjoon? Tutkimuksen vähäisyyden vuoksi kysymykseen on vaikeaa antaa selkeää vastausta.

Kun avioliiton painoarvo lehden kokonaiskirjoittelussa supistui 1960-luvun loppupuolella, *Jallussa* ei kuitenkaan ryhdytty suorasanaisesti kiistämään sen asemaa. Kenties ei nähty syytäkään: monissa artikkeleissa viitattiin avioliiton tarjoamiin mukavuuksiin, eikä liiton toisaalta katsottu rajaavan miehen toimintakenttää kohtuuttomasti.

3.2. Sitoumus ja suuntautuminen – seksuaalisuuden yhteiskunnalliset arviointiperusteet

Vaikka tyydyttävän ”sukuelämän” annettiin *Jallussa* ymmärtää jopa kannattelevan avioliittoja, avioitumiseen liitettiin varsinkin lehden kotimaisissa artikkeleissa muitakin kuin seksuaalisia merkityksiä. Niitä toivat näkyviin esimerkiksi kaksi Jalmari Suomisen kirjoittamaa artikkelia, ”Poikamiehen elämäntaustat”²²² ja ”Poikamies ja vanhapoika”²²³, joissa käsiteltiin miehen avioitumattomuutta. Kummassakin eriteltiin syitä ja ihmistyyppejä, jotka joh-

²²¹ Peter Tauber, ”Harjoittelu on kaiken pohja!” (art.). *Jallu* 1/1968, 56–57, 55.

²²² Jalmari Suominen, ”Poikamiehen elämäntaustat” (art.). *Jallu* 5/1967, 30–32.

²²³ Jalmari Suominen, ”Poikamies ja vanhapoika” (art.). *Jallu* 11/1968, 14–17.

tivat elämään naimattomana siinä iässä, jossa avioliitto on ”ihmisen normaali elinympäristö”²²⁴. Suhtautuminen poikamieselämään kohtalona tai valintana jäi Suomen artikkelaisissa tapauskohtaiseksi ja tällöinkin monitulkintaiseksi. Joka tapauksessa artikkeleiden, niin sisältönsä kuin olemassaolonsakin puolesta, voi tulkita viestivän poikamieheyden poikkeuksellisuudesta, jonka oletettiin herättävän ”normaalissa”, avio-orientoituneessa miehessä joko sääliä tai kateutta, ainakin mielenkiintoa. Perustuipa avioliitto henkiselle tai fyysiselle osaamiselle, sen solmiminen jossain vaiheessa lukijan elämää säilyi edelleen oletusarvona, joskaan ei ainoana vaihtoehtona.

Vaikka Suomen sisällöltään samankaltaisissa kirjoituksissa ei yksiselitteisesti glorifioitu tai tuomittu avioitumattomuutta, kummassakin muistutetaan poikamiehen seksuaalisen sitoutumattomuuden olevan yhteiskunnallisesti vastuutonta:

*Se [poikamieheys valintana] on tietysti moraalisesti ei-hyväksyttävää. Se ei rakenna yhteiskuntaa, ei ole pitämässä sitä pystyssä, ei huolehtimassa elämisen jatkuvuudesta.*²²⁵

Yksilön rooli yhteiskunnan osana kurottui jälleen myös parisuhdetta ja seksuaalisuutta koskeviin valintoihin. Kiinnostavaa onkin, että tutkimissani *Jallun* parisuhdeartikkeleissa ei juuri nostettu esiin yksilöä vapaana toimijana – edes seksuaalisuuden intiimillä alueella. Yhteisön hyödyttäminen toisin tavoin kuin perheen perustajana tarjoutui poikamiehenkin mahdollisuudeksi kompensoida rakentamatonta elämäntapaansa: poikamies saattoi Suomen artikkelien mukaan muilla elämänalueillaan olla ”kunnon kansalainen”, ja varsinkin perheen sijasta työlle omistautuessaan yhteiskuntaa suuresti hyödyttävä.

²²⁴ Jalmari Suominen, ”Poikamiehen elämäntaustat” (art.). *Jallu* 5/1967, 30.

²²⁵ Jalmari Suominen, ”Poikamies ja vanhapoika” (art.). *Jallu* 11/1968, 14.

Samantapaista yksilön seksuaalisuuden arviointia ja arvostelua yhteiskunnalliselta kannalta löytyi myös vuonna 1967 ilmestyneestä Jouni Apajalahden kirjoituksesta ”Homoseksuaalisuudesta”.²²⁶ Vaikka Apajalahti arvostelikin tekstissään jyrkän tuomitsevaa asennetta homoseksuaaleja kohtaan, jopa pontevasti peräänkuulutti homoseksuaalisuuden dekriminialisointia, oli homoseksuaalisuus tämän mukaan kuitenkin

*sekä yhteiskunnan että yksilön kannalta katsoen epäilemättä sellaisen sukupuolisen käyttäytymisen muoto, jonka esiintyminen mahdollisimman vähäisenä on mitä toivottavinta*²²⁷

Homoseksuaalikin saattoi silti Apajalahden mukaan hyödyttää yhteisöään. Tämän mukaan homoseksuaalisuuden ”ylevöityneimmät, jalostuneimmat ilmenemismuodot voivat johtaa yhteiskunnan suuresti arvostamiin aikaansaannoksiin”, mikä kuitenkin oletettavasti edellytti pidättäytymistä ”sukupuolisen hekuman tilanteista” saman sukupuolen edustajien kanssa. Käsitys lienee viitannut freudilaiseen ajatukseen viettien sublimoitumisesta. Kuten parisuhdeneuvontansa lähtökohdatkin, Apajalahti perusti ajatuksensa homoseksuaalisuuden ”synnystä ja kehityksestä” psykoanalyttiselle ajattelutavalle. Hän ei käsittänyt homoseksuaalisuutta synnynnäiseksi ominaisuudeksi tai väittänyt sen tarttuvan ”viettelytietä”, vaan korosti ympäristötekijöitä, jotka ”ehkäisevät viettielämän luonnonmukaista muotoutumista”.²²⁸

Artikkelissaan Apajalahti totesi homoseksuaalisuuden olevan yleisen käsityksen vastaisesti varsin monenmuotoista ja monenasteista. Hän kiisti tekstissään selkeän homo- ja heteroseksuaalisuuden rajanvedon mahdollisuuden: ”Vaikka ihminen kuinka yrittää elää joko tahi periaatteen mukaan, tuloksena on aina sekä-että.”²²⁹ Ajatus, samoin kuin Apajalahden homoseksuaalisesti käyttäytyville suunnattu kehoitus varoa liiallista oman erilaisuuden

²²⁶ Jouni Apajalahti, ”Homoseksuaalisuudesta” (art.). Jallu 1/1967, 16–17.

²²⁷ Jouni Apajalahti, ”Homoseksuaalisuudesta” (art.). Jallu 1/1967, 17.

²²⁸ Jouni Apajalahti, ”Homoseksuaalisuudesta” (art.). Jallu 1/1967, 16.

²²⁹ Ibidem.

dramatisointia, kyseenalaistaa vaivihkaa myös Jallun lukijakunnan ehdottoman heteroseksuaalisuuden. Taustalla ei silti ollut ajatus erilaisten seksuaalisten suuntautumisten tasa-arvosta. Tekstissä puollettiin homoseksuaalisuuden katsomista rikoksen tai synnin sijaan sairautena. Apajalahden mukaan kriminalisoinnin lopettaminen oli välttämätöntä, jotta homoseksuaalit uskaltaisivat tunnustaa tilansa lääkäreille, mitä kautta heille avautuisi ”mahdollisuus parantua heitä rasittavista ja painavista erilaisuuksista”.²³⁰

Apajalahti kytki artikkelissaan seksuaalisuuden terveyteen. Homoseksuaalinen halu esitettiin sairauden oireena, tehden heteroseksuaalisesta halusta puolestaan terveyden merkin. Myös Alku Merihaaran artikkelissa ”Kyseenalaista onnea mannermaalla”²³¹ alleviivattiin heteroseksuaalisuuden asemaa seksuaalisuuden terveenä perusmuotona:

*Mies rakastaa naista ja nainen miestä. Se on luonnon laki ja lisääntymisen perusedellytys, jonka me kaikki kypsään ikään tulleet tiedämme ja hyväksymme.*²³²

Kypsymättömän, kieroutuneen vastapoolin heteroseksuaalisuudelle muodostivat artikkelissa kirjoittajan Manner-Euroopan yöelämässä kohtaamat ”lesbolaiset eli naisenrakastajat”, naisia haluavat naiset, joista nyt ensi kertaa kirjoitettiin *Jallussa*. Naisten välisen seksiaktin todistaminen sai kirjoittajan kuvauksessaan jopa fyysisen pahoinvoinnin valtaan. Tämä vetosikin *Jallun* lukijoihin:

*Mutta hyvät lukijani, te terveet lukijani. Olette varman samaa mieltä kanssani, että tuollainen on kauheata. Varokaa miehet tuollaisia paikkoja kun tiedätte niiden sijainnin ja kiertäkää ne. Onhan maailmassa lukemattomia terveelle pohjalle rakennettuja paikkoja, joissa voi iloita normaalilla tavalla.*²³³

²³⁰ Jouni Apajalahti, ”Homoseksuaalisuudesta” (art.). *Jallu* 1/1967, 17.

²³¹ Alku Merihaara, ”Kyseenalaista onnea mannermaalla” (art.). *Jallu* 11/1968, 43–47.

²³² Alku Merihaara, ”Kyseenalaista onnea mannermaalla” (art.). *Jallu* 11/1968, 43.

²³³ Alku Merihaara, ”Kyseenalaista onnea mannermaalla” (art.). *Jallu* 11/1968, 47.

Kirjoittajan kielteinen kanta ”naisenrakastajiin” jakoi samoja käsityksiä kuin Apajalahden kirjoitus homoseksuaalisuudesta. Molemmat artikkelit vahvistivat *Jallun* heteronormatiivisuutta kuvaamalla samaan sukupuoleen kohdistuvaa halua epänormaalina ja epäterveenä.

Kuten Apajalahden kirjoituksessa, ei Merihaarankaan artikkelissa jätetty poikkeamaa hetero-oletuksesta vain kunkin yksilön asiaksi. ”Kyseenalaista onnea mannermaalla” liitti seksuaalisen suuntautumisen myös kansallisuuteen. Artikkelissa asettuvat vastakkain Manner-Euroopan ”turmeltuneisuus” ja toistaiseksi viattomampi Suomi. Sinisilmäisenä suomalaisena esiintyvä kirjoittaja ei edes anna ymmärtää tunteneensa lesbolaisuuden käsitettä ennen matkaansa mannermaalle. Merihaara arvioi lesboja löytyvän todennäköisesti Suomestakin, mutta vähemmän kuin muista maista. Myöskään lesbojen kokoontumispaikat eivät Merihaaran mukaan olleet kotimaassa yleisesti tiedossa, ja ”se on kansamme onni”.²³⁴

Sekä seksuaalinen sitoutuminen tai sitoutumattomuus että seksuaalinen suuntautuminen saivat *Jallun* sivuilla yksityiselämää laajempia merkityksiä. Kun 1960-luvun seksuaaliradikaalit perustelivat vaateitaan seksuaalisuuden yksilöllisyyteen ja henkilökohtaisuuteen vedoten,²³⁵ *Jallussa* erilaisia pari- ja seksuaalisuhteiden malleja arvotettiin niiden yhteiskunnallisten vaikutusten kautta. Toisaalta *Jallun* teksteissä seksuaalimoraalin uudistumiseen liittyvät ilmiöt saivatkin osakseen epäilyä, kuten myös pyrkimykset sukupuoliroolien laajentamiseen.

²³⁴ Alku Merihaara, ”Kyseenalaista onnea mannermaalla” (art.). *Jallu* 11/1968, 47.

²³⁵ Helén 2008, 237.

3.3. Sukupuoliroolit ja ”uusi moraali”

Jo aiempina vuosina *Jallussa* esiin tullut kriittinen suhtautuminen sukupuoliroolien laventamiseen tuli vuosien 1966–1968 teksteissä esiin entistä selvemmin. Esimerkiksi naisten ”siveellistä ryhtiä” käsittelevässä artikkelissa ”Muuri murtuu vai murtuuko?”²³⁶ annettiin jälleen ymmärtää naisen nauttivan eniten perinteisestä, mieheen turvaavasta roolista:

*Mies on kerta kaikkiaan luotu naisen herraksi. Ja ainakin ns. herkinä hetkinään, kaivatessaan turvallista syliä, hoivaa ja hellyyttä, tosi nainen sen kyllä itsekin myöntää.*²³⁷

Jopa ”jämerän naisasianaisen” kerrottiin kirjoituksessa salaa haaveilevan saavansa olla heikompi astia. Hierarkkista roolijakoa esitettiin jälleen naisen itsensäkin – vaikkakin kenties salaa tai tiedostamattaan – haluamana järjestyksenä.

Roolierojen merkityksellisyyttä korostavia näkemyksiä kertasi myös artikkeli ”Miehet laiskistuvat – Naiset aktivoituvat sukupuolisesti”²³⁸, jossa kerrottiin ”sukupuolisen kylmyyden” siirtymisestä miestenkin oireeksi, samalla kun naiset olivat tulleet seksuaalisesti yhä vaativammiksi. Artikkelissa siteeratun amerikkalaisen psykiatrin mukaan ilmiö oli osittain seurausta selkeiden sukupuolierojen hälvenemisestä. Tämän taustaksi ei kuitenkaan nimetä niinkään ohjelmallista sukupuolirooliliikettä, vaan ”kanaemon tavoin” menettelevä sosiaalivaltio:

²³⁶ Osmo Outo, ”Muuri murtuu vai murtuuko?” (art.). *Jallu* 2/1967, 23–25.

²³⁷ Osmo Outo, ”Muuri murtuu vai murtuuko?” (art.). *Jallu* 2/1967, 23.

²³⁸ Rene Centassi, ”Miehet laiskistuvat – Naiset aktivoituvat sukupuolisesti” (art.). *Jallu* 4/1967, 16–17.

Se [sosiaalivaltio] huolehtii sairaista, köyhistä ja vanhuksista ja auttaa siten miesten naisistumista ja kaikkien erottavien tunnusmerkkien poistamista miehistä ja heidän naiskumppaneistaan.²³⁹

Amerikkalaispsykiatrin mukaan ”tämä rodun turmeltuminen” näkyi erityisesti kollektiivisissa valtioissa. Seksuaalisuuden käsittely nivoutui siis artikkelissa myös maailmanpoliittiseen tilanteeseen. Samalla teksti kuitenkin heijasteli ajatuksia sukupuolieron vaalimisen merkityksestä ja sukupuoliroolien laventumisen haitallisuudesta miehen seksuaaliselle vireydelle.

Käsitystä sukupuolten erilaisuudesta ja vieraudesta toisilleen vahvistettiin edelleen artikkeleissa, joissa käsiteltiin naisen käytöksen vaikeaselkoisuutta miehisestä näkökulmasta. Kirjoituksessa ”Nainen on arvaamaton”²⁴⁰ tarjottiin ”analyysi erilaisista naistyypeistä ja heidän tavastaan reagoida miehiin pyrkimyksiin”. ”Amorin arvoituksia”²⁴¹ puolestaan pyrki havainnollistamaan miehen ja naisen ajattelutapojen erilaisuutta, perusteeseinään, että naisen toimintaa motivoi aina avioliitto. Jo edellä mainitun Jouni Apajalahden kirjoitus ”Onko nainen arvoitus?”²⁴² suhtautui sukupuolten välisen yhteisymmärryksen mahdollisuuden edellisiä artikkeleita optimistisemmin, mutta jakoi näiden käsityksen miehen ja naisen olemuksellisesta eroavaisuudesta, joka saattoi aiheuttaa ristiriitoja. Myös Jalluvaarin palstalla sukupuolta saatettiin käyttää ykskantaan yksilön käytöstä selittävänä tekijänä.²⁴³

Ajatus sukupuolten olemuksellisesta erilaisuudesta ja tämän pohjalta lankeavista ”luonnollisista” rooleista säilyi Jallussa vaikutusvaltaisena koko tutkimallani aikavälillä. Kenties

²³⁹ Rene Centassi, ”Miehet laiskistuvat – Naiset aktivoituvat sukupuolisesti” (art.). Jallu 4/1967, 16.

²⁴⁰ Pekka Honka, ”Nainen on arvaamaton” (art.). Jallu 3/1966, 32–33, 24–25.

²⁴¹ Matti Lehtinen, ”Amorin arvoituksia” (art.). Jallu 5/1966, 12–13.

²⁴² Jouni Apajalahti, ”Onko nainen arvoitus?” (art.). Jallu 8/1966, 20–21, 29.

²⁴³ Esim. ”Jallu-vaarin keinutuolissa”. Jallu 3/1966, 29.

tästä vakiintuneesta näkökannasta on mahdollista etsiä selitystä sille, miksi asennoituminen muuttuvaa seksuaalimoraalia kohtaan ei Jallun kirjoituksissa ollut missään vaiheessa varauksettoman myönteistä. Toisaalta moraalien muutosta käsitelleet kirjoitukset toivat esiin myös muutosta sukupuolten kuvaamisessa.

Vuonna 1968 Jallussa ilmestyi kaksi naisten asemaa ja muuttuvaa seksuaalimoraalia käsittelevää tekstiä: ”Mullistaako pilleri”²⁴⁴ ja ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja”²⁴⁵. Ensimmäisessä käsiteltiin 1960-luvun mittaan Suomessakin tunnetuksi tulleen ehkäisytablettien²⁴⁶ vaikutuksia sukupuolimoraaliin. Nuoren, menevän naisen mielestä se oli ”saanut aikaan naisen hyväksi enemmän kuin Yhdistys 9 kaikilla paneelikeskusteluilla ja lehtikirjoituksilla”, ”tiukkanutturaisen ikäneidon” mukaan taas ”rikos luonnonjärjestyksestä vastaan”. Kirjoittaja nimesi e-pillerin etapiksi kohti sukupuolten tasa-arvoistumista, hyväksyi tapahtuvan kehityksen tai ei. Jallun teksteille tyypilliseen tapaan tasa-arvoa tarkasteltiin nimenomaan seksuaalisena kysymyksenä, ohittaen monia muita 1960-luvun sukupuolikeskustelun ulottuvuuksia.²⁴⁷ Tasa-arvo näyttäytyi seksuaalisena vapautena, joka käytännössä toteutui esimerkiksi tavallisten aviovaimojen mahdollisuutena syrjähyppyihin ilman seuraamusten pelkoa. Vaikka pillerin puolustajat saivatkin artikkelissa edustajakseen nuoren ja huvittelunhaluisen naisen – naistyypin, jonka olemassaololle monet Jallun tuottamista fantasioista rakentuivat – ei artikkelissa suhtauduttu ilmiöön varauksetta:

En ole suinkaan halunnut lukijoiden silmien eteen maalata ruusunhohteisin värein uutta maailmaa, jossa kaikki seksuaalisia nautintojamme rajoittavat riskit on eliminoitu pois. Pikemminkin lienen niin konservatiivinen, että minua

²⁴⁴ Lars G. Honkonen, ”Mullistaako pilleri” (art.). Jallu 10/1968, 34–37.

²⁴⁵ ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja” (art.). Jallu 9/1968, 12–13.

²⁴⁶ Helén 2008, 235.

²⁴⁷ Esimerkkinä eri tavoin painottuneista sukupuoliroolikeskusteluista 1960-luvun jälkipuolella ks. Koskela 2011.

*hiukan pelottaa tämä uusi aikakausi. Ties mitä uusia ongelmia se tuo mukanaan.*²⁴⁸

E-pillerin vaikutusta naisen asemaan ja seksuaalimoraaliin oli puitu myös *Jallun* edellisessä numerossa 9/1968 ilmestyneessä artikkelissa ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja”²⁴⁹. Artikkelissa, jonka laatijaksi ilmoitettiin ”arvovaltainen tukholmalainen uutiskuvalehti SE”, käsiteltiin Ruotsin höllentyvää seksuaalimoraalia. Jutussa haastateltujen asiantuntijoiden näkemyksen mukaan aviollisesta uskottomuudesta oli tullut yleisempää ja vähemmän tuomittavaa, ja muutos oli koskenut erityisesti naisia.

Artikkelissa kuvattiin tapausta, jossa ruotsalaislääkäriin kerrottiin suositelleen nuorelle aviovaimolle ratkaisuksi ”kylmään” avioliittoon liiton ulkopuolista seksisuhdetta. E-pilleri, ”moraalin atomipommi”²⁵⁰, oli artikkelin mukaan johtanut tilanteeseen, jossa nainen on seksisuhteissaan vahvemmassa asemassa kuin mies.

*E-pillerin jälkeen jokainen nainen sai mahdollisuuden olla aggressiivinen ja elää seksuaalisesti miellyttävää, vaihtelevaa elämää. Toisin sanoen: on hyvinkin mahdollista, että tulevaisuudessa nainen tulee entistä suuremmassa määrin suorittamaan valintansa, kokeilemaan ja hylkäämään ne, jotka eivät heitä miellytä. Heidän vuoronsa on nyt viettää vapaata ja ihanaa poikamies-elämää.*²⁵¹

²⁴⁸ Lars G. Honkonen, ”Mullistaako pilleri” (art.). *Jallu* 10/1968, 37.

²⁴⁹ ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja” (art.). *Jallu* 9/1968, 12–13.

²⁵⁰ Sitaateissa myös alkuperäisartikkelissa.

²⁵¹ ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja” (art.). *Jallu* 9/1968, 13.

Väitetyn ”vapautumisen” seurauksena olivat artikkelin mukaan lisääntyneet ja näkyvämmiksi tulleet avioliiton ulkopuoliset suhteet, sekä vaimojen uskottomuudesta johtuvat aviomiesten hermoromahdukset. Vaikka tekstissä mainittiinkin perinteisen seksuaalimoraalin sukupuolisidonnaisuudesta, naisten periaatteellinen mahdollisuus seksiin ilman vahinkoraskauden pelkoa esitettiin asetelman keinahtamisena pääläelleen:

*Totuus on se, että ensimmäisen kerran historian aikana nainen on varmemmalla puolella kuin mies. Miestä voidaan pettää, mutta nainen on aina turvattu ikäviltä sattumilta.*²⁵²

Anekdotin naisen kerrottiin noudattaneen lääkäriensä neuvoa hankkia ”seksuaalista stimulanssia” aviovuoteen ulkopuolelta – voidakseen pelastaa itse avioliittonsa. Artikkelissa ei edelleenkään kyseenalaistettu avioliittoa instituutiona, vaikka seksuaalisuutta saattoikin toteuttaa myös sen ulkopuolella. Sekä ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja” että ”Mullistaako pilleri” jättivät viimeisen sanan sukupuolimoraalin muutokseen lukijan lausuttavaksi. Avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin vapaamielisemmin asennoituva ”uusi moraal” vaikutti kuitenkin molemmissa kirjoituksissa vääjäämättömästi lähestyvältä tosiasialta, johon oli sopeutuminen:

Järkyttikö teitä tämä artikkeli? Eikö?

*Siinä tapauksessa olette ehtineet jo pitkälle uuden moraalin tiellä.*²⁵³

Jallun ensimmäisissä vuosikerroissa ilmennyt positiivinen asennoituminen ehkäisyvälineisiin oli muuttunut e-pillerin kohdalla epäilyksi ja epävarmuudeksi. Uudessa teknologiassa vastuu ja varmuus ehkäisystä jäivät naisen käsiin. Juuri tämä varmuuden luisuminen mie-

²⁵² ”Hankkikaa itsellenne hyvä rakastaja” (art.). *Jallu* 9/1968, 13.

²⁵³ *Ibidem*.

hen tietämättömiin sekä oletettu naisten uskottomuuden helpottuminen esiintyivät artikkeleissa ehkäisytekniikan kehittymisen tuomina ongelmina. Kun aiemmin ja osittain vielä 1960-luvun jälkipuolellakin naista kuvattiin olemukseltaan miehisestä näkökulmasta jopa rasittavuuteen saakka sitoutumishalusena, maalattiin e-pillerin vaikutuksia pohtineissa artikkeleissa kuvaa siekailemattomasti uutta vapauttaan hyödyntävästä sukupuolesta.

Vaikka vapaampi, ei-sitoutumiseen perustuva seksuaalisuus astuikin 1960-luvun jälkipuolella *Jallussa* entistä näkyvämmälle sijalle, sukupuoliroolien suhteen lehdessä linnoituttuun perinteisiin käsityksiin. Laura Saarenmaa kuvaa 1960-luvun jälkipuolen *Jallun* impliittisen lukijan olleen

*miespuolinen, keski-ikäinen, poliittisesti konservatiivinen, asemansa vakiinnuttanut ja alati himokas nuorten tyttösten tiirailija, johon 1960-luvun radikalismi vetosi korkeintaan siinä tapauksessa, että se lisäsi tilaisuuksia satunnaisiin irtosuhteisiin.*²⁵⁴

Allekirjoitan Saarenmaan näkemyksen, ja toivon oman tutkimukseni voivan myös täsmentää sitä. Vaikka *Jallusta* on lukuisine kirjoittajineen ja monitulkintaisine artikkeleineen haastavaa löytää selviä linjauksia uusiin ilmiöihin, kokonaiskuvaksi kuitenkin muodostuu *valikoiva konservatiivisuus*. Erityisesti muuttuvia sukupuolirooleja ei tarkasteltu niinkään mahdollisuutena kuin uhkana. Sen sijaan, että lehdessä olisi innostuttu vaikkapa mahdollisuudesta solmia tasa-arvoisempia pari- tai seksuaalisuhteita, siirtyi kirjoittelun painopiste etäämmälle arkisista asetelmista ja ihmissuhteista, ulkomaalaisiin huvittelukohteisiin ja maksulliseen naisseuraan, ikään kuin haluttomana tai kyvyttömänä kohtaamaan tapahtuvaa muutosta. Sikäli kun uusista jokapäiväisen elämän ilmiöistä kirjoitettiin, oli suhtautuminen usein epäilevä tai ambivalentti.

²⁵⁴ Saarenmaa 2010, 135.

LOPPULAUSE

Parisuhdetta ja erityisesti avioliittoa kuvattiin *Jallussa* vuosina 1958–1968 haastavina ja ristiriitaisinkin, mutta toisaalta keskeisinä ja rikastuttavina elämän rakennuspalikoina. Merkittävimpana parisuhdemuotona kuvattiin avioliittoa. Lehden kirjoittelussa vain poikkeusyksilöt jäivät avioitumattomiksi. Avioliittoa pidettiin myös suositeltavimpana seksuaalisuuden toteuttamiskenttänä: kaikki lehdessä annettu seksuaalineuvonta oli kohdistettu nimenomaan aviopareille. Keskeisimpinä avioliiton ongelmina esitettiin puolisoon kyllästyminen sekä vaikeudet ymmärtää toista sukupuolta. Ongelmistaan huolimatta avioliittoa pidettiin säilyttämisen arvoisena instituutiona, eikä sitä lähdetty kyseenalaistamaan aktiivisesti. Aihealueina parisuhteen ja avioliiton painoarvo lehden kirjoittelussa menetti kuitenkin merkitystään 1960-luvun jälkipuolella. Samaan aikaan ulkomaisten seksiturismikohteiden esittely sai lehdessä entistä tuntuvoimaa sijan. Myös varhaisempina vuosina *Jallusta* löytyi paljon viihteellisempään sävyyn kirjoitettua sisältöä, jossa satunnaisesti seksisuhteisiin suhtauduttiin kevyemmin.

Jallun parisuhdeartikkelien ideaalina esitettiin miehen ja naisen muodostama avioliitto, jossa sukupuoliroolit oli jaettu perinteisesti. *Jallu* oli koko tarkastelemallani aikajaksolla sisällöltään voimakkaan heteronormatiivinen. Homoseksuaalisuutta ja lesboutta lehdessä käsiteltiin vain muutamassa artikkelissa, mutta johdonmukaisesti negatiivisena ilmiönä, rikollisena toimintana tai sairautena. Merkitykselliseksi nousi myös osapuolten suomalaisuus. Ulkomaalaisten kanssa solmituista pari- ja seksisuhteista varoiteltiin sekä miehiä että naisia: vierasmaalaisiin suunnatut odotukset tuskin tulisivat täyttymään. Parhaana partnerina tavalliselle suomalaiselle esitettiin toinen tavallinen suomalainen.

Avioliitto merkitsi *Jallussa* myös seksuaalista sopimusta. Uskollisuutta kumppanille pidettiin ihanteellisena, mutta suhtautuminen uskottomuuteen oli sukupuolisidonnaista. Miehen poikkeamia avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin ei katsottu yhtä tuomittaviksi kuin nai-

sen. Asennoitumista taustoittivat lehdessä toistellut sukupuolikäsitykset: nainen kuvattiin olemukseltaan sitoutuvana ja passiivisena, mies puolestaan liikkumatilaa kaipaavana ja aktiivisena, mikä ilmeni myös seksuaalisessa käyttäytymisessä. *Jallussa* sukupuolieroja perusteltiin biologialla ja luonnollisuudella. Avioliittoa kuvattiin varsinkin *Jallun* alkuvuosi-
na miehisen luonnon vastaisena tilana, mutta siihen alistumista suositeltiin. Sitoutumiseen kannustivat sekä lehdessä esiintynyt käsitys sukupuolten komplementaarisuudesta että yhteiskunnallista vastuuta painottavat näkökohdat. *Jallussa* sitoutuminen ja seksuaalisuus eivät olleet vain henkilökohtaisia valintoja, vaan niistä kirjoitettaessa nousi esiin myös yksilön rooli yhteisön ja jopa kansakunnan rakentajana ja ylläpitäjänä.

Jallun suhtautuminen (hetero)seksuaalisuuteen oli varsin myönteistä. Seksuaalisuudelle annettiin merkitystä hyvinvoivan avioliiton keskeisenä osana. Lehdessä ei myöskään jyrkästi vastustettu esiaviollisia suhteita, ja kysymys esimerkiksi neitsyyden varjelun tärkeydestä nousi esiin vain 1950-luvun puolella. 1960-luvun puolivälissä esiaviollisten seksikemusten hankintaan saatettiin jopa kannustaa, mutta yksimielistä kantaa asiaan lehdestä ei löytynyt.

Sukupuolikäsityksiltään ja sukupuolirooleiltaan *Jallun* sisältöä voi luonnehtia jokseenkin konservatiiviseksi. Suurin muutos koski käsitystä naisen olemuksesta miestä seksuaalisesti passiivisempänä ja yksiavioisempänä. Ajatusta kyseenalaistettiin lehdessä 1960-luvun puolivälistä eteenpäin, vaikka se ei noussutkaan yksiselitteisen hallitsevaksi näkemykseksi. Lehden kirjoittelusta välittyi kuva, jossa perinteisessä roolissa pitäytyvä nainen on parisuhteessa ja seksuaalisesti onnellisin. Sukupuoliroolien laventamisyrityksien sitä vastoin annettiin ymmärtää johtavan seksuaalisesti epätydyttävään elämään. Varsinaisesta Suomessa käydystä sukupuolikeskustelusta lehdessä kirjoitettiin kuitenkin varsin vähän.

Jallussa esiteltiin uusia parisuhteeseen ja seksuaalisuuteen liittyviä trendejä ja ilmiöitä, mutta niiden tuomiin etuihin suhtauduttiin skeptisesti tai ainakin monitulkintaisesti. Muutoksia, kuten naisten lisääntyntä kouluttautumista tai e-pillerin yleistymistä käsiteltiin

ennemmin uhkien kuin mahdollisuuksien valossa. Liberaalien muutosten ajamisen sijaan päädyttiin useimmiten puoltamaan perinteisiä malleja niin parisuhdemuotojen kuin sukupuolikäsitystenkin suhteen. Erityisen kiinnostavaksi tämän tekee se, että tarkastelujaksoni jälkipuolella vallitsevaa seksuaalimoraalia kritisoitiin muualla suomalaisessa lehdistössä. *Jallun* konservatiivisuus yllätti, sillä olin hypoteeseissani yhdistänyt erotiikkajulkaisun ”rohkean” imagon radikaalimpaan vallitsevan seksuaalimoraalin haastamiseen. Kysymyksen siitä, missä suhteessa seksilehdet yleisemminkin olivat – tai ovat – liberaaleja tai konservatiiveja suhteessa hallitsevaan normistoon, on kuitenkin tutkimuksen vähäisyyden vuoksi vaikeaa vastata.

Yhteen lehteen keskittyvän tutkielman perusteella on tietenkin vaikea tehdä laajempia johtopäätöksiä. *Jallun* kohdalla voidaan esimerkiksi kysyä, kuinka paljon lehden sisältö heijasteli perustajansa Mauri Linteran käsityksiä ja mieltymyksiä, ja kuinka miestenlehteä olisi voinut tehdä toisin 1950- ja 60-lukujen taitteen Suomessa. Olisi valaisevaa päästä vertailemaan saatuja tutkimustuloksia toisista saman aikakauden lehdistä tehtyihin tutkimuksiin. Vartenotettavien kotimaisten vertailukohtien ollessa vähäiset *Jallun* sisältöä voisi mahdollisesti verrata esimerkiksi ruotsalaisiin miestenlehtiin. Myös *Jallun* parisuhdekirjoittelun kehityksen tarkkailu pidemmällä aikavälillä voisi tarjota kiinnostavia näkökohtia aihepiiriin.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I Lähteet

1. Aikakauslehdet

Jallu 1958–1968

2. Lähdekirjallisuus

af Enehjelm 2008

Nina af Enehjelm, *Skandaalin käryä. Yksinoikeudella Mauri Lintera*. Recallmed Oy, Klaukkala 2008.

Rautonen 1983

Markku Rautonen, *Apu. Sanan voimalla 1933–1983*. A-lehdet Oy, Helsinki 1983.

Van de Velde 1952

Theodoor Van de Velde, *Täydellinen avioliitto. Sen fysiologian ja tekniikan tutkielma*. Suomenos 27. saksankielisestä painoksesta ”Die Vollkommene Ehe”. Seitsemäs painos. Valo-kirjat, Helsinki 1952.

Van de Velde 1953

Avioliiton hedelmällisyys ja syntyvyyden säännöstely. Suomenos neljänestä saksankielisestä painoksesta ”Die Fruchtbarkeit in der Ehe”. Kolmas painos. Valo-kirjat, Helsinki 1953.

III Sähköpostihaastattelut

- af Enehjelm 2013a af Enehjelm, Nina, toimittaja (s. 1960). 11.2.2013. Haastattelija Aura Pusa.
- af Enehjelm 2013b af Enehjelm, Nina, toimittaja (s. 1960). 12.2.2013. Haastattelija Aura Pusa.

IV Elektroniset lähteet

Laki epäsiiveellisten julkaisujen levittämisen ehkäisemisestä (1927).

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1927/19270023> (Luettu 6.5.2012)

Avioliittolaki (1929). <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1929/19290234> (Luettu 30.10.2012)

Suomen väkiluvun kehitys 1750 – 2006.

http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_kuv_001.html (Luettu 23.11.2012.)

V Tutkimuskirjallisuus

- Aho 2003 Marko Aho, ”Hymylehti ja uusi sensaatiojournalismi”. *Arki-nen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 316–339. Toimittaneet Matti Peltonen, Vesa Kurkela ja Visa Heinonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.

- Auvinen 1987 Ari-Matti Auvinen, *Kikistä Eroticaan. Viisi vuosikymmentä suomalaisia seksuaalilehtiä*. Suomalaisen ja vertailevan kansanrunoudentutkimuksen pro gradu -tutkimus, Helsingin yliopisto 1987.
- Haavio-Mannila 1968 Elina Haavio-Mannila, *Suomalainen nainen ja mies. Asema ja muuttuvat roolit*. WSOY, Porvoo 1968.
- Heinonen 2008 Visa Heinonen, "Vapaa-aika, matkailu, harrastukset". *Suomalaisen arjen historia 4*, s. 110–125. Päätoimittaja Kai Häggman. Weilin + Göös, Porvoo 2008.
- Helén 1997 Ilpo Helén, *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Tampere 1997.
- Helén 2008 Ilpo Helén, "Seksuaalinen arki". *Suomalaisen arjen historia 4*, s. 232–249. Päätoimittaja Kai Häggman. Weilin + Göös, Porvoo 2008.
- Jallinoja 1997 Riitta Jallinoja, *Moderni säädyllisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Gaudeamus, Tampere 1997.
- Julkunen 1994 Raija Julkunen, "Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteinä". *Naisten hyvinvointivaltio*, s. 179–201. Toimittaneet Anneli Anttonen, Lea Henriksson ja Ritva Nätkin.

- Juvonen 2002 Tuula Juvonen, *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Vastapaino, Tampere 2002.
- Kontula–Kosonen 1994 Osmo Kontula ja Kati Kosonen, *Seksiä lehtien sivuilla*. Painatuskeskus, Helsinki 1994.
- Koskela 2011 Anne Koskela, *Toisarvoista työvoimaa. Keskustelut naisten ansiotyöstä Kotiliesi ja Me naiset -lehdissä vuosina 1966–1972*. Suomen ja Skandinavian historian pro gradu -tutkimus, Oulun yliopisto 2011.
- Lappalainen 1996 Päivi Lappalainen, "Seksuaalisuus". *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, s. 207–224. Toimittaneet Anu Koivunen ja Marianne Liljeström. Vastapaino, Tampere 1996.
- Malmberg 1991 Raili Malmberg, "Yleislehtien kuohuvat vuodet 1934–1980". *Suomen lehdistön historia 8. Yleisaikakauslehdet*, s. 107–189. Päätoimittaja Päiviö Tommila. Kustannuskiila, Kuopio 1991.
- Mickwitz 2008 Margaretha Mickwitz, "Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu". *Roolien murtaajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Toimittaneet Margaretha Mickwitz, Agneta von Essen ja Elisabeth Nordgren. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki 2008.

- Mustonen 2004 Kati Mustonen, "Heteronormin horjuttajat". *Suomen kulttuurihistoria 4 – Koti, kylä, kaupunki*, s. 488–498. Päätoimittaja Laura Kolbe. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Keuruu 2004.
- Mäkinen 2004 Ilkka Mäkinen, "Kaikki valta lukijalle: lukeminen toisen maailmansodan jälkeen". *Suomen kulttuurihistoria 4 – Koti, kylä, kaupunki*, s. 234–243. Päätoimittaja Laura Kolbe. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Keuruu 2004.
- Nevala 2008 Arto Nevala, "Koulutuskumouksen kolme vaihetta". *Suomalaisen arjen historia 4*, s. 88–109. Päätoimittaja Kai Häggman. Weilin + Göös, Porvoo 2008.
- Nikunen et al. 2005 Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen ja Laura Saarenmaa, "Anna meille tänä päivänä meidän... eli kuinka porno työntyi osaksi arkea". *Jokapäiväinen pornomme. Media, seksuaalisuus ja populaarikulttuuri*, s. 7–29. Toimittaneet Kaarina Nikunen, Susanna Paasonen ja Laura Saarenmaa. Vastapaino, Tampere 2005.
- Paasonen et al. 2007 Susanna Paasonen, Kaarina Nikunen ja Laura Saarenmaa, "Pornification and the Education of Desire". *Pornification. Sex and Sexuality in Media Culture*, s. 1–20. Toimittaneet Susanna Paasonen, Kaarina Nikunen ja Laura Saarenmaa. Berg, Oxford 2007.
- Peltonen et al. 2003 Matti Peltonen, Vesa Kurkela ja Visa Heinonen, "60-luvun

- toinen kuva". *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 6–15. Toimittaneet Matti Peltonen, Vesa Kurkela ja Visa Heinonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2003.
- Pitzulo 2011 Carrie Pitzulo, *Bachelors and Bunnies. The Sexual Politics of Playboy*. The University of Chicago Press, Chicago 2011.
- Rossi 2006 Leena-Maija Rossi, "Heteronormatiivisuus: käsitteen elämää ja kummastelua." *Kulttuurintutkimus* 23 (3) 2006, s. 19–28.
- Saarenmaa 2010 Laura Saarenmaa, *Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvieteledissä 1961–1975*. Tampereen yliopisto 2010. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8161-1.pdf>
- Takkala et al. 1986 Marketta Takkala, Anna-Maija Ortamo ja Päiviö Tommila, *Suomen aikakauslehdistön bibliografia 1956–1977*. Helsingin yliopiston julkaisuja, Helsinki 1986.
- Tuominen 1991 Marja Tuominen, "Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia". *Sukupuolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Otava, Keuruu 1991.
- Urponen 2010 Maija Urponen, *Ylirajaisia suhteita : Helsingin olympialaiset, Armi Kuusela ja ylikansallinen historia*. Helsingin yliopisto 2010. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/63896/ylirajai.pd>

[f?sequence=1](#)

Vahtola 2003

Jouko Vahtola, *Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin*. Otava, Keuruu 2003.